

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КИЇВСЬКИЙ
СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

Кафедра міжнародних відносин

Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Освітня програма 291.00.02 «Регіональні студії»

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему:

**ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНІ ЗМІНИ У РФ ТА ЇХНІ НАСЛІДКИ ДЛЯ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

Студентки 4 курсу
денної форми навчання
Мартиненко Марії
Андріївни

Науковий керівник:

Каравасєв В.С.
канд. політ. наук, доцент
кафедри міжнародних
відносин

Київ - 2026

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
РОЗДІЛ 1	7
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	7
1.1. Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження	7
1.2. Понятійно-категоріальний апарат та методи дослідження	11
РОЗДІЛ 2	16
ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНІ ЗМІНИ У РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ.....	16
2.1. Трансформація політичного режиму РФ	16
2.2. Централізація влади та посилення ролі президента	22
2.3. Обмеження політичних свобод і стан громадянського суспільства...	26
РОЗДІЛ 3	34
НАСЛІДКИ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ЗМІН РФ ДЛЯ	
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН	34
3.1. Зміна зовнішньополітичного курсу РФ	34
3.2. Загострення відносин із західними державами	42
3.3. Російсько-українські відносини та міжнародна реакція.....	48
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	59

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВПК – військово-промисловий комплекс

ЄС – Європейський Союз

КНДР – Кореїська Народно-Демократична Республіка

МКС – Міжнародний кримінальний суд

НАТО – Організація північно-атлантичного договору

ООН – Організація Об'єднаних Націй

РФ – Російська Федерація

США – Сполучені Штати Америки

ФНД – Фонд національного добробуту

EIU – Economist Intelligence Unit

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Актуальність дослідження внутрішньополітичних трансформацій Російської Федерації в контексті їхнього впливу на міжнародні відносини зумовлена докорінною руйнацією системи глобальної безпеки, що розпочалася після лютого 2022 року. Сучасна Росія стала унікальним і водночас загрозливим прикладом того, як тривала еволюція політичного режиму від крихкої демократії до жорсткого персоналізованого авторитаризму стає необхідним фундаментом для переходу держави до політики відкритого ревізіонізму та збройної агресії. У цьому контексті вивчення внутрішніх механізмів консолідації влади є критично важливим, оскільки саме вони дозволили Кремлю мобілізувати ресурси для повномасштабного вторгнення в Україну, ігноруючи при цьому базові норми міжнародного права та зобов'язання перед світовою спільнотою.

Особливої гостроти темі додає той факт, що внутрішня мілітаризація російського суспільства та демонтаж громадянських інститутів відбувалися паралельно із радикалізацією зовнішньополітичної доктрини. Впровадження репресивного законодавства про «іноземних агентів», криміналізація будь-якої опозиційної діяльності та встановлення «цифрової окупації» інформаційного простору стали інструментами формування внутрішньої лояльності, необхідної для ведення тривалої війни. Аналіз цих процесів дозволяє зрозуміти, що агресивна поведінка РФ на міжнародній арені є не випадковим відхиленням, а логічним завершенням формування тоталітарної моделі управління, яка розглядає конфлікт як єдиний спосіб збереження владної вертикалі.

Крім того, актуальність роботи підкреслюється необхідністю осмислення наслідків цієї трансформації для світової економіки та міжнародного правопорядку в середньостроковій перспективі. Станом на 2025-2026 роки міжнародна санкційна політика та економічна ізоляція РФ призвели до формування нових геополітичних осей та технологічної деградації агресора, що змушує світову спільноту шукати нові архітектурні рішення для безпеки в

Європі. Дослідження накопичувального ефекту санкцій у поєднанні з аналізом бюджетної кризи та вичерпання внутрішніх резервів РФ дає можливість не лише оцінити поточний стан конфлікту, а й змоделювати сценарії майбутнього світоустрою, де стримування авторитарних режимів стає ключовим пріоритетом демократичного світу.

Об'єктом дослідження є трансформація політичного режиму Російської Федерації в сучасний період.

Предметом дослідження є особливості впливу внутрішньополітичних змін у РФ на дестабілізацію архітектури міжнародної безпеки та трансформацію світової політики.

Мета дослідження: аналіз процесу трансформації політичного режиму РФ та його наслідки для міжнародних відносин.

Завданнями дослідження є:

1. Дослідити стан наукової розробки проблеми та сформулювати репрезентативну джерельну базу дослідження.
2. Встановити теоретико-методологічні засади роботи та уточнити ключові поняття категоріального апарату.
3. Проаналізувати етапи внутрішньополітичної еволюції РФ та процес консолідації авторитарного режиму.
4. Охарактеризувати репресивні механізми державного контролю та інструменти ідеологічного впливу на суспільство.
5. З'ясувати зв'язок між внутрішньою трансформацією режиму та радикалізацією зовнішньополітичного курсу держави.
6. Визначити вплив внутрішньополітичних трансформацій РФ на динаміку сучасних міжнародних відносин та стабільність глобальної безпеки.

Теоретичне значення роботи: полягає у поглибленні розуміння трансформації політичного режиму РФ від авторитаризму до тоталітарних практик та аналізі того, як внутрішні зміни руйнують міжнародну безпеку.

Практичне значення: результати роботи можуть бути використані для аналітичних записок, прогнозування зовнішньої політики РФ, у навчальному процесі для курсів із міжнародних відносин та конфліктології, а також для розуміння ризиків подальшої ескалації.

Структура роботи. Бакалаврська робота містить в собі такі складові частини: вступ, 3 розділи, які розбиті на підрозділи, висновки, список використаних джерел і літератури (62 позиції), сукупний обсяг роботи у сторінках (66).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки проблеми та джерельна база дослідження

Аналіз внутрішньополітичних трансформацій Російської Федерації та їхнього безпосереднього впливу на архітектуру міжнародних відносин належить до найбільш актуальних, складних та динамічних напрямів сучасних політичних досліджень, оскільки він дозволяє простежити взаємозв'язок між деградацією демократичних інститутів всередині країни та зростанням її агресивності на світовій арені. Актуальність цієї проблематики зумовлена тим, що сучасна Росія стала унікальним прикладом держави, де послідовна централізація влади та встановлення персоналізованого авторитарного режиму виступили не просто внутрішнім процесом, а необхідною передумовою для демонтажу системи міжнародної безпеки та переходу до політики відкритої збройної агресії.

Дослідження цього питання потребує міждисциплінарного підходу, оскільки воно охоплює трансформацію правової системи, зміну ідеологічних парадигм, інструменталізацію цифрового простору та переорієнтацію економічних ресурсів на потреби військово-промислового комплексу. Огляд стану наукової розробки теми у вітчизняній та закордонній літературі дозволяє не лише систематизувати наявні знання, а й класифікувати наукову та експертну думку за декількома фундаментальними напрямками, що відображають різні аспекти еволюції російської державності та її зовнішньополітичного курсу.

Перша група досліджень присвячена внутрішньополітичним змінам та еволюції політичного режиму РФ. Центральне місце тут посідають праці, що аналізують механізми централізації влади та формування «вертикалі».

Дослідник М. Бушев¹ визначає цей процес як концентрацію інституційних повноважень у межах єдиного суб'єкта, що призвело до деградації федералізму та нівелювання ролі регіональних еліт. Важливим складником цієї групи є аналіз ідеологічного підґрунтя режиму. Науковці розглядають концепцію «Русского мира» не просто як геополітичний проєкт, а як систему соціального контролю, що заперечує індивідуальні свободи на користь сакралізованої держави, фактично підводячи ідеологічну базу під сучасні прояви російського неофашизму.

Друга група джерел фокусується на збройній агресії проти України як переломному моменті світової політики. У праці І. Цурканової² повномасштабне вторгнення 2022 року аналізується як критична фаза гібридної війни, головною метою якої є геноцид українського народу та знищення його національно-державної ідентичності. Автор детально розкриває специфіку окупаційної політики, яка поєднує пряму військову силу з масованим пропагандистським тиском.

Третя група наукових робіт досліджує міжнародну реакцію та економічні інструменти стримування агресора. Наприклад, стаття М. Слюсаренко та К. Фурманова³ надає ґрунтовну оцінку впливу санкцій на фінансовий та енергетичний сектори РФ. Дослідники доводять, що тривалий санкційний тиск веде до технологічної деградації промисловості та вичерпання ліквідних

---

¹ Бушев М. Від децентралізації до централізації: історія узурпації політичної влади у Росії (1991–2008 рр.). *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2023. Випуск 48. С. 214. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/48_2023/26.pdf

² Цурканова І. Комплексний політичний аналіз вторгнення Росії в Україну. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. Вип. 1 (61). С. 113–120. URL: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-1\(61\)-18](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-1(61)-18)

³ Слюсаренко М. О., Фурманов К. В. Аналіз впливу міжнародної санкційної політики на стан економіки російської федерації. *Національна безпека та оборона*. 2026. № 1 (4). С. 93–101. URL: <https://journals.uran.ua/milstrattech/article/view/358121/344046>

резервів держави, що в середньостроковій перспективі обмежує її здатність фінансувати тривалі бойові дії.

Джерельна база дослідження є багатогранною та потребує детального анування за групами.

Група 1. Нормативно-правові акти та конституційні засади. Основою аналізу трансформації режиму є Конституція РФ та Федеральний закон № 1-ФКЗ від 14 березня 2020 року про поправки до Основного закону. Ключовим елементом цих змін стало так зване «обнулення» президентських термінів (зміни до ст. 81), що дозволило чинному главі держави балотуватися ще на два строки, фактично ігноруючи попередні конституційні обмеження. Окрім персоналізації влади, ці поправки закріпили пріоритет національної Конституції над рішеннями міжнародних органів, що стало юридичним кроком до правової ізоляції країни. Сюди також відноситься закон № 159-ФЗ, який скасував прямі вибори губернаторів, закріпивши централізацію влади.

Група 2. Законодавство про обмеження прав та свобод («іноагенти»). Окрему підгрупу становлять репресивні закони, що регулюють діяльність громадянського суспільства. Особливої уваги заслуговує еволюція законодавства про «іноземних агентів» (Федеральний закон № 121-ФЗ та оновлені норми 2022 року)⁴. Сучасна редакція закону дозволяє надавати статус «іноагента» без наявності іноземного фінансування – достатньо розмитого критерію «перебування під іноземним впливом». Особи з цим статусом позбавляються права обіймати державні посади, викладати в закладах освіти та організувати публічні заходи, що фактично створює в країні категорію «недогромадян». До

---

⁴ Федеральний закон «О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации в части регулирования деятельности некоммерческих организаций, выполняющих функции иностранного агента» от 20.07.2012 N 121-ФЗ (последняя редакция). URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_132900/

цієї ж групи відноситься закон про «небажані організації» (№ 129-ФЗ)⁵ та норми про кримінальну відповідальність за «дискредитацію ЗС РФ» (№ 32-ФЗ)⁶, прийняті після 2022 року для придушення антивоєнних протестів.

Група 3. Концептуальні документи зовнішньої політики. Для аналізу зміни зовнішньополітичного вектору використано Концепції зовнішньої політики РФ 2016 та 2023 років. Концепція 2016 року (Указ № 640)⁷ ще містила формальні декларації про зацікавленість у «єдиному економічному просторі від Атлантики до Тихого океану» та партнерство із західними інституціями. Натомість Концепція 2023 року (Указ № 229)⁸ радикально змінює риторику, офіційно проголошуючи Росію «країною-цивілізацією» з особливою історичною місією. Нова стратегія закріплює статус США та їхніх союзників як основних джерел «екзистенційної загрози» та легітимізує використання сили для захисту суб'єктивно визначеної «самобутності».

Група 4. Медіа-джерела та інструменти «цифрової окупації». Специфікою даного дослідження є залучення матеріалів цифрового простору та медіа-ресурсів. У роботі аналізується роль Telegram-каналів та платформи Роскомнадзору як інструментів контролю суспільних настроїв. На відміну від класичної цензури, сучасна пропаганда використовує стратегію «інформаційного шуму» та мережі анонімних каналів для створення ілюзії «незалежної експертності», що насправді контролюється спецслужбами. Використання систем розпізнавання обличчя та моніторингу цифрових слідів у

---

⁵ Федеральный закон от 23 мая 2015 г. N 129-ФЗ «О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации». RG.RU. URL: <https://rg.ru/documents/2015/05/26/fz129-dok.html>

⁶ Федеральный закон от 04.03.2022 № 32-ФЗ. Официальное опубликование правовых актов. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202203040007>

⁷ Указ Президента РФ от 30.11.2016 N 640 «Об утверждении Концепции внешней политики Российской Федерации» (втратив чинність). Президент России. URL: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/41451/page/2>

⁸ Указ Президента Российской Федерации от 31.03.2023 № 229 «Об утверждении Концепции внешней политики Российской Федерации». Президент России. URL: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/49090>

соціальних мережах дозволяє державі ідентифікувати «незгодних» на ранніх етапах, що в роботі визначено як феномен «цифрової окупації» громадянського простору⁹.

Група 5. Аналітичні звіти та статистичні дані. Дослідження опирається на звіти міжнародних організацій (Freedom House¹⁰, EIU¹¹), які класифікують РФ як «авторитарний режим» та «невільну країну». Важливе значення мають статистичні дані Міністерства фінансів РФ та аналітичні огляди Lawfare¹² і Свідомі¹³, що дозволяють відстежити динаміку міжнародної реакції на агресію та стан внутрішніх ресурсів агресора, зокрема ліквідної частини Фонду національного добробуту та ключової ставки Центробанку.

З огляду на вищезазначену інформацію можна зробити висновок, що джерельна база є комплексною та дозволяє здійснити верифікацію теоретичних висновків через аналіз конкретних нормативних актів, статистичних показників та медіа-практик. Тема внутрішньополітичної трансформації РФ як передумови глобальної дестабілізації залишається відкритою для подальших наукових розвідок, особливо в контексті довгострокових наслідків милітаризації російського суспільства.

1.2. Понятійно-категоріальний апарат та методи дослідження

Важливою передумовою об'єктивного аналізу обраної теми є чітке визначення понятійно-категоріального апарату, який слугує теоретичним підґрунтям для дослідження внутрішньополітичних процесів у Російській

---

⁹ Свобода слова в російських руках: як Росія використовує Telegram для інформаційної окупації. Опора. URL: https://oporaua.org/polit_ad/svoboda-slova-v-rosiys-kih-rukah-yak-rosiya-vikoristovuyete-telegram-dlya-informaciyanoi-okupaciyi-24883

¹⁰ Freedom in the World 2025: Russia. Freedom House. URL: <https://freedomhouse.org/country/russia/freedom-world/2025>

¹¹ Russia suffers biggest global fall in the Democracy Index following its invasion of Ukraine. Economist Intelligence Unit. URL: <https://www.eiu.com/n/russia-suffers-biggest-global-fall-in-the-democracy-index-following-its-invasion-of-ukraine/>

¹² The World Reacts to Russia's Invasion of Ukraine. Lawfare. URL: <https://www.lawfaremedia.org/article/world-reacts-russias-invasion-ukraine>

¹³ Якими можуть бути відносини Заходу та Росії в майбутньому? Свідомі. URL: <https://svidomi.in.ua/page/yakymy-mozhut-buty-vidnosyny-zakhodu-ta-rosii-v-maibutnomu>

Федерації та їхнього впливу на міжнародне середовище. У межах даної бакалаврської роботи було використано низку ключових понять, що дозволяють глибше розкрити сутність трансформації російської державності.

Центральним поняттям дослідження є «персоналізований авторитаризм» – модель політичного режиму, за якої реальна влада концентрується в руках однієї особи, а формальні демократичні інститути (парламент, суди, вибори) втрачають самостійність і стають інструментами легітимізації рішень лідера. Це поняття тісно пов'язане з терміном «вертикаль влади», який відображає жорстку централізацію управління та усунення реального федералізму через механізми прямого адміністративного контролю над регіонами.

Для аналізу методів придушення опозиції використано категорію «керована демократія» – систему, де політична конкуренція імітується, а доступ до виборів та медіа жорстко обмежений бар'єрами для незалежних сил. Важливою категорією в роботі є «іноземний агент» – юридичний та соціальний статус, що використовується державою для дискримінації та професійної ізоляції громадян і організацій, чия діяльність визначається як така, що перебуває під «іноземним впливом».

У контексті зовнішньої політики ключовим є термін «гібридна війна» – комплексне використання військових, економічних, інформаційних та дипломатичних засобів для досягнення стратегічних цілей без офіційного оголошення війни. Еволюція цього поняття в роботі доповнюється концептом «країна-цивілізація», який використовується керівництвом РФ для виправдання ігнорування норм міжнародного права посиланням на особливу «історичну місію» та «самобутність».

Методологічну основу бакалаврської роботи складає сукупність методологічних принципів, а також широкий спектр загальнофілософських, загальнотеоретичних та прикладних методів пізнання суспільного життя. Вибір конкретного інструментарію обумовлений складністю об'єкта дослідження –

трансформації політичної системи великої держави в умовах міжнародного конфлікту.

Діалектичний метод дозволив розглянути політичний режим РФ у стані постійної зміни та внутрішньої суперечливості. Завдяки йому трансформація від демократичних декларацій 1990-х років до «обнулення» термінів у 2020 році аналізується не як випадковість, а як закономірний процес концентрації влади та поступового відходу від принципів правової держави.

Метод єдності історичного і логічного було використано для того, щоб поєднати конкретні хронологічні події, такі як війна в Грузії 2008 року чи анексія Криму 2014 року, у єдину логічну лінію ревізійністського курсу Кремля. Це дало змогу виявити тяглість агресивної стратегії РФ, яка базується на ігноруванні міжнародних норм.

Загальнонаукові методи аналізу і синтезу допомогли структурувати дослідження шляхом розкладання складного процесу трансформації режиму на окремі складники, зокрема конкретні репресивні закони. Після детального аналізу кожного нормативного акта було проведено синтез отриманих даних для формування загального висновку про перетворення Російської Федерації на консолідовану диктатуру.

Системний метод дозволив дослідити Російську Федерацію та її зовнішню політику як цілісну систему, де внутрішня стабільність, досягнута через придушення опозиції, та зовнішня агресія є взаємозалежними елементами. У межах цього підходу вичерпання ліквідних резервів Фонду національного добробуту розглядається як системний наслідок політичного рішення про перехід до моделі «воєнної економіки».

Компаративний або порівняльний метод став ключовим інструментом для виявлення радикальних змін у стратегічному векторі держави. Шляхом зіставлення редакцій Концепцій зовнішньої політики 2016 та 2023 років було

аргументовано доведено перехід Кремля від прагматичного партнерства до ідеології відкритого месіанства та концепції «країни-цивілізації».

Метод рівнів аналізу, запропонований у теорії міжнародних відносин, надав можливість розглянути причини та наслідки конфлікту на різних площинах. Зокрема, аналіз проводився на індивідуальному рівні через вивчення рішень президента, на державному рівні через аналіз інтересів ВПК та еліт, а також на системному рівні через оцінку зміни позицій РФ у глобальній архітектурі безпеки.

Прогностичний метод було застосовано для моделювання ймовірних станів об'єкта дослідження у майбутньому. Це дозволило спрогнозувати формування тривалої моделі «мілітаризованого розділення» між РФ та Заходом, що супроводжуватиметься технологічною ізоляцією агресора та розбудовою нової «залізної завіси».

Контент-аналіз було використано для обробки офіційних документів, промов політичних лідерів та матеріалів засобів масової інформації. Через підрахунок частоти вживання ключових ідеологем, таких як «іноземний вплив» або «екзистенційна загроза», вдалося виявити глибинні зміни в офіційному дискурсі та методи формування внутрішньополітичного консенсусу навколо війни.

Івент-аналіз допоміг структурувати складні міжнародні процеси як низку конкретних подій з визначенням міри їхньої важливості. Впорядкування подій за параметрами суб'єкта, дії та об'єкта дозволило документально зафіксувати етапи деградації міжнародного права та перетворення дипломатичного апарату РФ на інструмент гібридної війни.

Для детального дослідження унікальних ситуацій, що ілюструють загальні теоретичні положення роботи було застосовано кейс-стаді. Детальний розгляд таких кейсів, як вихід транснаціональних компаній BP та Shell з російських

активів або процедура виключення РФ із Ради Європи, дозволив отримати конкретне практичне знання про реальні масштаби ізоляції агресора.

Когнітивне картування було залучено для дослідження ролі особистості у політичних процесах, зокрема через виявлення сприйняття політичним лідером РФ зовнішніх загроз. Це дозволило проаналізувати ірраціональні мотиви прийняття рішень, що базуються на викривленому розумінні дій НАТО та прагненні до історичного реваншизму.

Застосована багатофункціональна методологія забезпечила логічну послідовність викладу матеріалу та дозволила аргументовано довести, що внутрішня мілітаризація російського суспільства є невід'ємною частиною її агресивного зовнішньополітичного курсу.

РОЗДІЛ 2

ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНІ ЗМІНИ У РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ

2.1. Трансформація політичного режиму РФ

Трансформація політичного режиму Російської Федерації є важливою темою для дослідження, адже даний процес визначив внутрішньополітичний розвиток держави упродовж останніх двох десятиліть. Від початкової моделі формально демократичної республіки з елементами конкурентної політики, закріпленої в Конституції 1993 року, Російська Федерація поступово еволюціонувала до моделі персоналізованого авторитаризму з домінуванням виконавчої влади та істотним обмеженням політичного плюралізму. Аналіз цієї трансформації потребує звернення до офіційних нормативно-правових актів РФ, рішень органів державної влади, а також даних міжнародних організацій.

Конституційні засади політичного режиму РФ

Згідно з Конституцією Російської Федерації 1993 року, РФ проголошується демократичною федеративною правовою державою з республіканською формою правління (ст. 1 Конституції РФ)¹⁴. Стаття 10¹⁵ закріплює принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову, а стаття 13¹⁶ гарантує політичну багатоманітність і багатопартійність. Формально ці положення визначають Росію як демократичну державу з інституційними механізмами стримувань і противаг.

Однак уже в перші роки президентства Володимира Путіна (з 2000 року) спостерігається тенденція до посилення вертикалі виконавчої влади. У 2000 році було створено федеральні округи указом Президента РФ № 849 «Про

---

¹⁴ Конституция Российской Федерации : принята всенародным голосованием 12 дек. 1993 г. (с изменениями, одобренными в ходе общероссийского голосования 01.07.2020). URL: <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-3.htm>

¹⁵ Там само.

¹⁶ Там само.

повноважних представників Президента РФ у федеральних округах»¹⁷, що заклало основу для централізації управління та посилення контролю центру над регіонами.

Централізація влади та обмеження федералізму

Досліджуючи генезу сучасного політичного режиму РФ, варто приділити достатньо уваги етапу системної реформи федеративного устрою, що розпочався у першій половині 2000-х років. Як зазначає Г. Шипунов, цей період став визначальним для становлення моноцентричної моделі управління, де ключовим вектором трансформації було зменшення політичної суб'єктності регіонів на користь федерального центру¹⁸.

Автор підкреслює, що впровадження інституту повноважних представників президента у федеральних округах та зміна порядку формування Ради Федерації стали інструментами прямого контролю Кремля над місцевими елітами. Таке вибудовування «вертикалі влади» дозволило трансформувати Росію з децентралізованої федерації у державу з жорстким одноосібним управлінням. У контексті даного дослідження це свідчить про те, що сучасна персоналізація влади та демонтаж системи стримувань і противаг мають глибоке коріння у реформах адміністративного апарату, які заклали фундамент для подальшого переходу до авторитарних методів правління та обмеження політичної конкуренції.

Трагедія в Беслані у вересні 2004 року стала каталізатором масштабних інституційних змін у системі державного управління Російської Федерації. У

---

¹⁷ О полномочном представителе Президента Российской Федерации в федеральном округе : Указ Президента РФ от 13 мая 2000 г. № 849. Президент России. URL: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/15492>

¹⁸ Шипунов Г. Реформа федеративного устрою Росії в контексті становлення моноцентричного політичного режиму Президента В. Путіна. *Львівський національний університет імені Івана Франка. Серія міжнародні відносини*. 2007. С. 189–197. URL: <https://nasplib.isofts.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/91813429-cc6d-4c8f-96b4-37db37a29696/content>

своєму зверненні 4 вересня 2004 року¹⁹ Президент РФ обґрунтував необхідність посилення централізації влади потребою підвищення ефективності боротьби з тероризмом та зміцнення керованості держави. У грудні 2004 року було ухвалено Федеральний закон № 159-ФЗ²⁰, яким скасовано прямі вибори губернаторів і запроваджено їх призначення президентом із подальшим затвердженням регіональними парламентами. Хоча у 2012 році прямі вибори формально відновили, запровадження механізму «муніципального фільтра» зберегло високий рівень контролю федерального центру над регіональною політикою.

Еволюція виборчої системи та партійного поля

Суттєвих змін зазнала і виборча система. У 2007 році було запроваджено пропорційну систему виборів до Державної Думи із підвищенням прохідного бар'єра до 7% (Федеральний закон № 51-ФЗ)²¹. Це обмежило доступ малих партій до парламенту та сприяло домінуванню провладної партії «Єдина Росія». У 2014 році він втратив чинність у зв'язку з ухваленням Федерального закону № 20-ФЗ «Про вибори депутатів Державної Думи», який діє сьогодні. Новий закон повернув змішану виборчу систему: 225 депутатів обираються за партійними списками (пропорційна система), а 225 – в одномандатних округах (мажоритарна система). Прохідний бар'єр для партій було знижено до 5 %, однак структура партійної системи залишилася керованою та контрольованою.

---

¹⁹ Обращение Президента России Владимира Путина. Президент России. URL: <http://kremlin.ru/events/president/transcripts/22589>

²⁰ Федеральный закон от 11.12.2004 № 159-ФЗ О внесении изменений в Федеральный закон «Об общих принципах организации законодательных (представительных) и исполнительных органов государственной власти субъектов Российской Федерации» и в Федеральный закон «Об основных гарантиях избирательных прав и права на участие в референдуме граждан Российской Федерации». Аюдар Инфо. URL: https://www.audar-info.ru/na/editArticle/index/type_id/1/doc_id/2627/release_id/8793/

²¹ Федеральный закон от 18.05.2005 N 51-ФЗ «О выборах депутатов Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации» (с изменениями и дополнениями) (утратил силу). База документов информационно-правовой системы ГАРАНТ. URL: <https://base.garant.ru/12140155/>

Офіційно в РФ зберігається багатопартійність, однак у практиці функціонування політичної системи спостерігається формування так званої «керованої демократії», де реальна політична конкуренція суттєво обмежена адміністративними ресурсами, доступом до медіа та процедурними бар'єрами для опозиційних сил.

За даними звітів міжнародної організації Freedom House, Росія класифікується як «невільна країна» (Not Free)²². Аналогічну оцінку надає The Economist Intelligence Unit у своєму Democracy Index, де РФ визначається як «авторитарний режим»²³.

Посилення ролі президента та конституційні зміни 2020 року

Ключовим етапом трансформації політичного режиму стали конституційні поправки 2020 року. Федеральний закон про поправку до Конституції РФ № 1-ФКЗ від 14 березня 2020 року²⁴ передбачив низку змін, серед яких:

- «обнулення» президентських строків для чинного президента;
- розширення повноважень президента щодо формування уряду;
- закріплення пріоритету Конституції РФ над рішеннями міжнародних органів²⁵;
- зміни в порядку формування Ради Федерації та Конституційного Суду.

---

²² Freedom in the World 2025: Russia. Freedom House. URL: <https://freedomhouse.org/country/russia/freedom-world/2025>

²³ Russia suffers biggest global fall in the Democracy Index following its invasion of Ukraine. Economist Intelligence Unit. URL: <https://www.eiu.com/n/russia-suffers-biggest-global-fall-in-the-democracy-index-following-its-invasion-of-ukraine/>

²⁴ Закон Российской Федерации о поправке к Конституции Российской Федерации от 14.03.2020 № 1-ФКЗ. Официальное опубликование правовых актов. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202003140001>

²⁵ Закон Российской Федерации о поправке к Конституции Российской Федерации от 14.03.2020 № 1-ФКЗ. Стаття 79. Официальное опубликование правовых актов. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202003140001>

Відповідно до змін до ст. 81 Конституції РФ²⁶, чинний президент отримав можливість балотуватися ще на два президентські строки. Це суттєво змінило баланс політичної системи, закріпивши персоналізований характер влади.

Обмеження діяльності громадянського суспільства

Трансформація політичного режиму супроводжувалася посиленням контролю над громадянським суспільством. Федеральний закон № 121-ФЗ від 20 липня 2012 року²⁷ запровадив поняття «іноземний агент» для некомерційних організацій, що отримують іноземне фінансування. Надалі дія цього статусу була розширена на фізичних осіб та засоби масової інформації.

Крім того, у 2015 році було прийнято закон про «небажані організації» (Федеральний закон № 129-ФЗ)²⁸, що дозволяє визнавати діяльність іноземних та міжнародних організацій такою, що загрожує основам конституційного ладу та безпеці РФ.

Після початку повномасштабного вторгнення в Україну у 2022 році було прийнято низку законів, що передбачають кримінальну відповідальність за «дискредитацію збройних сил РФ» (Федеральний закон № 32-ФЗ від 4 березня 2022 року)²⁹, що суттєво обмежило свободу слова та можливості публічної критики державної політики.

Судова система та принцип верховенства права

---

²⁶ Закон Российской Федерации о поправке к Конституции Российской Федерации от 14.03.2020 № 1-ФКЗ. Стаття 81. Официальное опубликование правовых актов. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202003140001>

²⁷ Федеральный закон «О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации в части регулирования деятельности некоммерческих организаций, выполняющих функции иностранного агента» от 20.07.2012 N 121-ФЗ (последняя редакция). URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_132900/

²⁸ Федеральный закон от 23 мая 2015 г. N 129-ФЗ «О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации». RG.RU. URL: <https://rg.ru/documents/2015/05/26/fz129-dok.html>

²⁹ Федеральный закон от 04.03.2022 № 32-ФЗ. Официальное опубликование правовых актов. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202203040007>

Формально Конституція РФ гарантує незалежність судової влади (ст. 120 Конституції РФ)³⁰. Проте у практичній площині відзначається посилення впливу виконавчої влади на судову систему. Конституційні зміни 2020 року надали президенту повноваження ініціювати припинення повноважень суддів вищих судів через Раду Федерації³¹.

Також у 2015 році було прийнято федеральний конституційний закон, який дозволяє Конституційному Суду РФ визнавати неможливим виконання рішень міждержавних органів, якщо вони суперечать Конституції РФ.³² Це рішення стало важливим кроком у напрямі ізоляції правової системи РФ від міжнародних механізмів захисту прав людини.

У 2022 році Російська Федерація припинила членство в Council of Europe³³ та фактично вийшла з-під юрисдикції European Court of Human Rights, що суттєво звузило можливості міжнародного контролю за дотриманням прав людини.

Загальна характеристика сучасного політичного режиму

Станом на 2024–2026 роки політичний режим РФ характеризується такими ознаками:

1. Високий рівень персоналізації влади.
2. Домінування виконавчої гілки над законодавчою та судовою.

---

³⁰ Конституция Российской Федерации: принята всенар. голосованием 12 дек. 1993 г. (с изм., одобренными в ходе общерос. голосования 1 июля 2020 г.). URL: <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-3.htm>

³¹ Закон Российской Федерации о поправке к Конституции Российской Федерации от 14.03.2020 № 1-ФКЗ. Официальное опубликование правовых актов. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202003140001>

³² Распоряжение Правительства Российской Федерации от 10.12.2015 № 2521-р. Официальное опубликование правовых актов. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201512140010>

³³ Russian Federation Ceases to be a Member of the CoE. Eucrim. URL: <https://eucrim.eu/news/russian-federation-ceases-member-of-coe/>

3. Обмежена політична конкуренція.
4. Посилений контроль над інформаційним простором.
5. Інституційно закріплена централізація управління.

Хоча формально зберігаються демократичні інститути (вибори, багатопартійність, парламент), їх функціонування значною мірою підпорядковане логіці збереження чинної владної вертикалі. Власне, трансформація політичного режиму РФ відбувалася поступово, через послідовні нормативні зміни та адміністративні практики, що призвели до формування авторитарної моделі управління з елементами електоральної легітимації.

2.2. Централізація влади та посилення ролі президента

Процес централізації влади в РФ став визначальним чинником трансформації політичного режиму, забезпечивши перехід від відносної децентралізації 1990-х років до системної узурпації влади. У дослідженні М. Бушева централізація влади в Росії визначається як процес концентрації політичних та інституційних повноважень у межах єдиного суб'єкта, що призвело до формування структури політичного управління з ознаками узурпації.³⁴

Централізація відбувалася через поступову модифікацію політичного режиму та зміну взаємозв'язків між політичним керівництвом, олігархатом та регіональними елітами. Початковим кроком стало формування ієрархічної структури управління, де президент став головним суб'єктом прийняття рішень, що фактично зробило роль інших інститутів декоративною³⁵. Ця модель отримала назву «вертикалі влади», яка дозволила Кремлю встановити прямий

---

³⁴ Бушев М. Від децентралізації до централізації: історія узурпації політичної влади у Росії (1991–2008 рр.). *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2023. Випуск 48. С. 214-219. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/48_2023/26.pdf

³⁵ Там само

адміністративний контроль над усією територією країни³⁶. Важливим аспектом централізації стало звуження суспільно-політичного та правового поля. Запровадження механізмів контролю над медіапростором та обмеження діяльності опозиції дозволили режиму сформувати квазідемократичну структуру управління. У такій системі вибори та інші демократичні процедури мають лише імітаційний характер, слугуючи для легітимізації вже прийнятих у Кремлі рішень.

Процес централізації влади в Російській Федерації супроводжувався систематичним нападом на залишки демократичної опозиції, яка з часом перетворила політичну систему на монолітну структуру, позбавлену реальної конкуренції. Важливим інструментом у цьому процесі було запровадження та поступове посилення законодавства про «іноземних агентів» та «небажаних організацій», що дозволило державі ефективно криміналізувати будь-яку незалежну політичну чи правозахисну діяльність. Окрім юридичних обмежень, режим перейшов до практики прямого силового тиску та фізичного усунення ключових опонентів, найпомітнішими прикладами яких є вбивство Бориса Немцова біля Кремля у 2015 році³⁷ та отруєння, а згодом і ув'язнення та смерть Олексія Навального³⁸. Це призвело до повного зачистки легального політичного поля і маргіналізації протестного руху, що, в свою чергу, дозволило владі безперешкодно здійснювати зовнішньополітичні авантюри. Відсутність організованого внутрішнього опору була критичним фактором, який звільнив руки режиму для переходу до повномасштабної агресії на міжнародній арені, оскільки будь-яка альтернативна точка зору в середині країни розцінювалася як державна зрада.

---

³⁶ Звідки взявся Путін і як працює російська система влади. The Ukrainians. URL: <https://theukrainians.org/news/zvidky-vzyavsya-putin-i-yak-praczyuye-rosijska-systema-vlady/>

³⁷ Вбивство Бориса Немцова: запитання без відповідей. BBC News Україна. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/03/150305_nemtsov_murder_questions_yg

³⁸ Навальний про Майдан, Крим, війну і Путіна: етапи долі «жорстоко вбитого Кремлем». Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/navalnyy-pro-maydan-krym-viynu-putina-etapy-doli/32822653.html>

Важливим аспектом консолідації путінського режиму, на думку І. Гурака та І. Цепенди³⁹, стало використання різнопланових механізмів для повернення під державний контроль ключових підприємств стратегічних галузей економіки. Автори обґрунтовують, що фундаментальний перерозподіл власності на користь наближених до Кремля структур став фінансовим підґрунтям для зміцнення авторитарної моделі управління. Це дозволило режиму не лише нейтралізувати вплив незалежних олігархічних груп, а й створити ресурсну базу для проведення експансіоністської зовнішньої політики у майбутньому.

Путін зміг вибудувати систему, за якої олігархи втратили політичну суб'єктність в обмін на лояльність режиму. Ті, хто намагався зберегти самостійність, були витіснені з політичного поля, що зміцнило персоналістський характер влади. Найяскравішим прикладом такої стратегії стало знищення нафтової компанії «ЮКОС»⁴⁰ і арешт її керівника Михайла Ходорковського в 2003 році. На той момент Ходорковський був найбагатшою людиною Росії і відкрито фінансував опозиційні партії, виступаючи за прозорість бізнесу та парламентську модель управління. Його демонстративне ув'язнення і подальша націоналізація активів компанії на користь державної «Роснефти» були чітким сигналом для решти великого капіталу: будь-які політичні амбіції олігархів будуть покарані знищенням їх бізнес-імперій. Це заклало основу системи, де лояльність до президента ставала вищою за власність, а держава через лояльних менеджерів (таких як Ігор Сечін) встановлювала контроль над стратегічними секторами економіки.

Кульмінаційним етапом інституційного посилення президентської влади в Росії стала конституційна реформа 2020 року, яка законодавчо закріпила

---

³⁹ Гурак І., Цепенда І. Нові тенденції у внутрішній та зовнішній політиці путінської Росії на початку XXI ст. (Частина 1). *Історико-політичні проблеми сучасного світу: збірник наукових статей*. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2021. Т. 44. С. 64–77. DOI: <https://doi.org/10.31861/mhpi2021.44.64-77>

⁴⁰ ЮКОС. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/ЮКОС>

можливість чинного глави держави залишатися при владі до 2036 року.⁴¹ Ключовим інструментом цієї трансформації стало так зване «обнулення», про яке було зазначено у минулому підрозділі, попередніх президентських термінів, що дозволило Володимиру Путіну балотуватися знову, попри попередні конституційні обмеження. Це рішення було підкріплене підписанням відповідного федерального закону у квітні 2021 року, що фактично завершило перехід від принципу ротації влади до моделі безстрокового персоналістського правління.⁴²

Крім того, ці зміни суттєво розширили повноваження президента, надавши йому право не лише формувати уряд, а й ініціювати відставку суддів вищих судів та здійснювати загальне керівництво всією системою публічної влади.⁴³ Таким чином, конституційне закріплення персоналізації режиму знищило залишки системи стримувань і противаг, перетворивши президента на єдиний центр прийняття стратегічних рішень. Це не лише зацементувало внутрішньополітичну вертикаль, а й створило правові передумови для реалізації довгострокового агресивного зовнішньополітичного курсу без будь-якого внутрішнього демократичного контролю.

Наслідком такої внутрішньої трансформації стало посилення авторитарного складника у зовнішній політиці РФ. Централізація влади в руках однієї особи призвела до того, що державні інтереси почали ототожнюватися з амбіціями лідера, а зовнішньополітичний курс став агресивнішим та менш передбачуваним для міжнародної спільноти.

---

⁴¹ Як Путіну обнуляють президентські строки і що це все означає. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-51820782>

⁴² Путін підписав закон про обнулення президентських термінів. DW. URL: <https://www.dw.com/uk/putin-pidpysav-zakon-pro-obnulennia-prezydentskykh-terminiv/a-57104756>

⁴³ Володимир Путін підписав закон про обнулення президентських термінів. Український часопис конституційного права. URL: <https://www.constjournal.com/pub/2-2021/volodymyr-putin-pidpysav-zakon-pro-obnulennia-prezydentskykh-terminiv/>

2.3. Обмеження політичних свобод і стан громадянського суспільства

Політична свободи, а точніше її обмеження та стан громадянського суспільства в Російській Федерації – це дві теми, які аж ніяк не можна оминати, говорячи про внутрішню політику цієї держави, адже вони зазнавали й продовжують зазнавати значних утисків з боку влади. Режим РФ характеризується не лише централізацією державних інститутів, а й планомірним звуженням простору для функціонування громадянського суспільства та обмеженням фундаментальних політичних свобод. Цей процес відбувався паралельно з ідеологічною радикалізацією та використанням пропаганди як інструменту мобілізації та контролю.

Дослідники відзначають, що сучасні практики обмеження свобод мають глибоке коріння в традиційних соціальних практиках XIX століття, де концепція «Русский мир» виступає не просто як геополітичний проєкт, а як система соціального контролю, що заперечує індивідуальні свободи на користь сакралізованої держави⁴⁴. У межах цієї ідеології громадянське суспільство сприймається як іноземний елемент, імпортований із Заходу для дестабілізації внутрішньої єдності, що фактично підводить ідеологічну базу під сучасні прояви російського неофашизму.

В контексті обмеження політичних свобод варто приділити увагу закону про «іноземних агентів», еволюція якого демонструє системний відхід від задекларованих у Конституції РФ принципів ідеологічного багатоманіття та свободи громадських об'єднань. Хоча стаття 13 Конституції Російської Федерації формально визнає ідеологічну різноманітність і забороняє встановлення будь-якої ідеології як державної⁴⁵, запровадження суворих норм

---

⁴⁴ Верховцева І.Г. Руський мир як традиційні соціальні практики «довгого» хіх ст.: до витоків російського фашизму. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2022. № 3. С. 117-125. URL: <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2022/3.18>

⁴⁵ Конституція РФ. Государственная Дума. Принята всенародным голосованием 12 декабря 1993 года с изменениями, одобренными в ходе общероссийского голосования 1 июля 2020 года. 13 с. URL: <http://duma.gov.ru/legislative/documents/constitution/>

щодо «іноагентів» фактично створює правову основу для переслідування альтернативних політичних поглядів. Згідно з оновленими правилами, які набули чинності наприкінці 2022 року, статус «іноземного агента» тепер може бути присвоєно будь-якій фізичній чи юридичній особі незалежно від наявності іноземного фінансування. Достатнім критерієм для включення до реєстру є розмите поняття «перебування під іноземним впливом», яке дозволяє органам юстиції довільно тлумачити будь-яку незалежну громадську діяльність, наукові контакти чи професійну діяльність журналістів як загрозу національним інтересам⁴⁶, у такий спосіб зводячи нанівець конституційні гарантії свободи думки та слова.

Практична реалізація цього закону призвела до створення системи масової дискримінації широкого кола активних громадян. Нові законодавчі норми дозволяють Міністерству юстиції Російської Федерації включати осіб до реєстрів без рішення суду, що прямо суперечить конституційним нормам про судовий захист прав і свобод. Особи, визнані «іноагентами», позбавляються ряду основних прав, їм забороняється:

- обіймати посади на державній і муніципальній службі;
- викладати в державних навчальних закладах;
- брати участь у виборчих комісіях;
- організовувати мітинги чи інші публічні заходи.⁴⁷

Це фактично створює категорію «недогромадян» у країні, професійна та соціальна реалізація якої стає неможливою через законодавчо встановлену стигму. Відповідно, правовий механізм, який спочатку позиціонувався як засіб забезпечення прозорості, перетворився на інструмент тотального витіснення інакомислячих з правової та соціальної сфери країни.

---

⁴⁶ У Росії набрав чинності закон, що дозволяє масово оголошувати людей «іноагентами». Інститут масової інформації (IMI). URL: <https://imi.org.ua/news/u-rosiyi-nabrav-chynnosti-zakon-shho-dozvolayaye-masovo-ogoloshuvaty-lyudej-inoagentamy-i49407>

⁴⁷ Там само.

Ситуація набуває особливої гостроти через запровадження принципу колективної відповідальності та остаточного очищення медіапростору. Законодавчі зміни передбачають створення єдиного реєстру не лише самих «іноагентів», а й пов'язаних з ними осіб, куди можуть бути включені родичі, друзі та колеги опозиціонерів, що значно розширює коло потенційних репресій⁴⁸. Вимога обов'язкового маркування будь-яких матеріалів текстом capslock про статус «іноагентів» є формою примусового самоприниження та інструментом психологічного тиску. В умовах, коли Конституційний Суд Російської Федерації інтегрований у владну вертикаль і не забезпечує реального захисту найвищої юридичної сили Конституції щодо прав людини⁴⁹, закон про «іноагентів» став основним правовим засобом збереження режиму. Дана ситуація не тільки паралізує внутрішню критику, але й створює умови, за яких будь-яке звернення до міжнародно-правових стандартів автоматично криміналізується, остаточно ізолюючи російське суспільство від світових демократичних процесів.

Паралельно з юридичним тиском у Кремлі розроблена розгалужена система превентивного моніторингу та придушення протестної активності, яка особливо загострилася після початку повномасштабного вторгнення в Україну. Для контролю внутрішньої напруженості російські спецслужби та Роскомнадзор почали використовувати автоматизовані системи спостереження, які аналізують публікації в соціальних мережах у режимі реального часу для виявлення «незгодних». Основним завданням цієї системи є не лише фіксація протестних настроїв, а й запобігання залякуванню активістів: через відвідування поліцією осіб, які залишають критичні коментарі або підписуються на опозиційні канали, створюється атмосфера тотального нагляду⁵⁰. Це призвело до того, що значна

---

⁴⁸ Там само.

⁴⁹ Конституция РФ. Государственная Дума. Принята всенародным голосованием 12 декабря 1993 года с изменениями, одобренными в ходе общероссийского голосования 1 июля 2020 года. 13 с. URL: <http://duma.gov.ru/legislative/documents/constitution/>

⁵⁰ У Росії зростає внутрішня напруга. Як Кремль намагається моніторити «незгодних». Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/viyna-rosiya-protesty-pidtrymka-putina/31732342.html>

частина суспільства, навіть відчуваючи невдоволення економічними наслідками війни, обирає стратегію пасивного консенсусу, оскільки будь-яка спроба організованого вираження власної думки миттєво ідентифікується державним апаратом як загроза стабільності режиму.

Окрім методів прямого спостереження, держава запровадила механізми фінансової та професійної ізоляції тих, хто вже отримав статус «іноземного агента», фактично перекривши їм шляхи для подальшої діяльності всередині країни. Важливим кроком у цьому напрямку стало прийняття закону про повну заборону реклами «ресурсів іноземних агентів», а також заборону реклами самих цих ресурсів російськими компаніями та громадянами⁵¹. Це рішення спрямоване на остаточне економічне виснаження незалежних журналістів, блогерів та медіа-проектів, які продовжували функціонувати в умовах жорсткої цензури. Таким чином, правове поле Російської Федерації трансформувалося в систему, де «іноагенти» позбавлені не тільки політичних прав, а й елементарної можливості для самодостатності, що змушує останніх представників незалежного громадянського суспільства або повністю припинити діяльність, або покинути державу, завершивши процес очищення внутрішнього інформаційного поля.

Говорячи про сучасний стан громадянського суспільства РФ, варто зазначити, що наразі він демонструє найбільш стрімкий регрес серед усіх країн світу, поступово набуваючи ознак консолідованої диктатури. Згідно з даними міжнародних моніторингових груп, Росія зафіксувала історичний мінімум в індексі демократії, що стало прямим результатом цілеспрямованого нищення будь-яких автономних від державної вертикалі інституцій⁵². Дослідники

---

⁵¹ Держдума РФ ухвалила закон про заборону реклами в іноагентів та їхніх ресурсів. Новини.Live. URL: <https://segodnya.novyny.live/derzhduma-rf-ukhvalila-zakon-pro-zaboronu-reklami-v-inoagentiv-ta-yikh-resursiv-155910.html>

⁵² Індекс демократії: рф показала найбільший регрес серед усіх країн і набуває рис диктатури. Слово і діло. Аналітичний портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/02/02/novyna/svit/indeks-demokratiyi-rf-pokazala-najbilshyj-rehres-sered-usix-krayin-nabuvaye-rys-dyktatury>

зазначають, що незалежне громадянське суспільство всередині країни наразі опинилося у стані «паралічу суб'єктності». Значна частина активного ресурсу була примусово витіснена в еміграцію, формуючи феномен «громадянського суспільства у вигнанні», тоді як ті групи, що залишилися в РФ, змушені переходити до формату гуманітарного підпілля або зосереджуватися на аполітичних питаннях заради фізичного виживання⁵³. Ця примусова атомізація соціуму руйнує класичну модель взаємодії між державою та суспільством, перетворюючи громадян на пасивних об'єктів управління.

Ефективність придушення будь-яких проявів громадянської свободи в Російській Федерації базується на переході від класичної цензури до стратегії тотального домінування в цифровому просторі. Путінський режим вибудував складну систему «інформаційного шуму», де ключовим завданням пропаганди є не переконання аудиторії в одній конкретній версії подій, а створення хаосу через масове генерування суперечливих наративів. Як зазначається у дослідженнях, така тактика спрямована на виклик когнітивної втоми у громадян: коли споживач інформації стикається з десятками взаємовиключних пояснень однієї події, він втрачає здатність до критичного аналізу і впадає в стан політичної апатії, зневірюючись у самому існуванні об'єктивної істини⁵⁴. Це дозволяє режиму безперешкодно реалізовувати найбільш агресивні зовнішньополітичні рішення, оскільки суспільство, дезорієнтоване «брехнею заради брехні», втрачає спроможність до мобілізації на основі спільних фактів.

Особливу роль у цій системі відіграють сучасні месенджери, зокрема Telegram, який перетворився з інструмента спілкування на потужний засіб «цифрової окупації». На відміну від традиційного телебачення, Telegram дозволяє створювати ілюзію «незалежної експертності» через мережу анонімних

---

⁵³ Is civil society still alive in Russia? SCEEUS. URL: <https://sceeus.se/publikationer/is-civil-society-still-alive-in-russia/>

⁵⁴ Як путінський режим вправно маніпулює масовим поширенням брехні. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3906735-ak-putinskij-rezim-vpravno-manipulue-masovim-posirennam-brejni.html>

каналів, які насправді контролюються спецслужбами. Через ці канали держава не лише поширює провладні тези, а й здійснює активний моніторинг суспільних настроїв, виявляючи потенційні осередки невдоволення⁵⁵. Використання бот-мереж та штучного інтелекту для імітації масової підтримки військової агресії створює хибне враження абсолютної єдності народу навколо лідера. Це чинить колосальний психологічний тиск на критично налаштовану частину соціуму, яка опиняється в ситуації «спіралі мовчання»: індивід, навіть не погоджуючись із діями влади, починає вірити, що він перебуває в абсолютній меншості, і через страх ізоляції чи репресій відмовляється від публічного протесту.

Крім того, цифрова окупація супроводжується технологічним вдосконаленням методів індивідуального переслідування. Використання систем розпізнавання облич та моніторингу цифрових слідів у соціальних мережах дозволяє державі ідентифікувати «незгодних» на ранніх етапах прояву активності. Відповідно, контроль над цифровим простором стає не лише засобом пропаганди, а й інструментом превентивного придушення громадянської суб'єктності. Поєднання маніпуляцій з технологіями стеження створює умови, за яких громадянське суспільство позбавляється можливості для горизонтальної самоорганізації, оскільки будь-яка спроба створення незалежного інформаційного зв'язку миттєво блокується або дискредитується через ресурси «інформаційної окупації»⁵⁶. Це остаточно закріплює внутрішньополітичну монолітність режиму, яка є необхідною передумовою для ведення тривалих міжнародних конфліктів без внутрішнього демократичного контролю.

На відміну від демократичних моделей, де громадянське суспільство виступає незалежним суб'єктом, що здійснює контроль за діяльністю владних

---

⁵⁵ Свобода слова в російських руках: як Росія використовує Telegram для інформаційної окупації. Опора. URL: https://oporaua.org/polit_ad/svoboda-slova-v-rosiys-kih-rukah-yak-rosiya-vikoristovuye-telegram-dlya-informaciynoi-okupaciyi-24883

⁵⁶ Там само.

інститутів та забезпечує зворотний зв'язок між народом і державою⁵⁷, у Російській Федерації спостерігається процес повної інструменталізації цього сектору. На місці ліквідованих незалежних об'єднань держава створює підконтрольні структури (GONGO), які лише імітують громадську активність, транслуючи виключно схвалені Кремлем тези⁵⁸. Це призводить до повної втрати політичної суб'єктності громадянського сектору, який замість механізму стримувань і противаг стає сервісним інструментом режиму. В умовах відсутності вільної преси, яка була замінена пропагандистськими рупорами, та остаточної втрати незалежності судовою системою, будь-які конституційні гарантії політичних свобод, зафіксовані в основному законі РФ⁵⁹, перетворюються на порожню декларацію, що використовується лише для зовнішньої легітимізації авторитаризму⁶⁰.

Подальше посилення контролю відбувається через фінансову та соціальну ізоляцію «незгодних». Запровадження законів, що забороняють рекламу у осіб, визнаних «іноагентами», є логічним завершенням стратегії економічного придушення незалежних медіа та активістів. Це створює ситуацію, де професійна діяльність, не узгоджена з державною лінією, стає неможливою не лише з політичних, а й з суто побутових причин. Результатом цього є досягнення режимом стану, за якого внутрішня стабільність підтримується не через діалог, а

---

⁵⁷ Ляхович. В. Політичні режими Росії та Білорусі. *ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. Наукові записки*. Випуск 4(54). С. 232-244. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/liahovych_politychni.pdf

⁵⁸ Свобода слова в російських руках: як Росія використовує Telegram для інформаційної окупації. Опора. URL: https://opora.ua/org/polit_ad/svoboda-slova-v-rosiys-kih-rukah-yak-rosiya-vikoristovuyete-telegram-dlya-informaciyanoi-okupaciyi-24883

⁵⁹ Конституция Российской Федерации: принята всенар. голосованием 12 дек. 1993 г. (с изм., одобренными в ходе общерос. голосования 1 июля 2020 г.). URL: <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-3.htm>

⁶⁰ Ляхович. В. Політичні режими Росії та Білорусі. *ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. Наукові записки*. Випуск 4(54). С. 232-244. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/liahovych_politychni.pdf

через тотальний страх та позбавлення громадян засобів до існування у разі прояву нелояльності.

РОЗДІЛ 3

НАСЛІДКИ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ЗМІН РФ ДЛЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

3.1. Зміна зовнішньополітичного курсу РФ

Трансформація зовнішньої політики Російської Федерації на початку XXI століття позначилася переходом до відкритого ревізіонізму, де точкою зламу, за визначенням Р. Ключника⁶¹, став серпень 2008 року. Використовуючи комплексний військовий, політичний та ідеологічний пресинг, Кремль розпочав системну стратегію відновлення контролю над пострадянським простором, що призвело до дестабілізації міжнародної безпеки та виникнення масштабних протестних рухів у світі. Така експансіоністська лінія, підкріплена використанням права вето в Раді Безпеки ООН для ігнорування міжнародної думки, продемонструвала остаточну відмову режиму від принципів добросусідства на користь політики сили та територіальної експансії.

Порівняльний аналіз Концепції зовнішньої політики 2016 року та її нової редакції від 2023 року виявляє радикальну зміну ставлення Кремля до глобального світопорядку⁶². Якщо в Указі № 640 від 2016 року⁶³ Росія ще формально декларувала зацікавленість у створенні «єдиного економічного та гуманітарного простору від Атлантики до Тихого океану» та розбудові партнерства із західними інституціями, то стратегія, затверджена у 2023 році⁶⁴,

---

⁶¹ Ключник Р. М. Зовнішня політика Росії та ескалація політичного протесту у світі. *Соціологічні науки*. 2017. С. 20-23. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/91701a68-56fd-4dc0-a4ca-64d85a74950f>

⁶² Ярмоленко В. Нова редакція концепції зовнішньої політики Росії. *Національний інститут стратегічних досліджень*. С. 1-5. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-04/analiz-zmistu-novoi-redaktsii-kontseptsii-zovnishnioi-polityky-rf_04042023.pdf

⁶³ Указ Президента РФ от 30.11.2016 N 640 «Об утверждении Концепции внешней политики Российской Федерации». Президент России. URL: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/41451/page/2>

⁶⁴ Указ Президента Российской Федерации от 31.03.2023 № 229 «Об утверждении Концепции внешней политики Российской Федерации». Президент России. URL: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/49090>

офіційно закріплює статус США та їхніх союзників як основних джерел екзистенційних загроз. Такий концептуальний розрив став юридичним фундаментом для остаточної відмови від принципів міжнародного права на користь політики «жорсткої сили», де дипломатичні засоби використовуються не для досягнення компромісу, а для легітимізації прямого силового протистояння.

На основі аналітичного дослідження у журналі «Стратегічна панорама»⁶⁵, станом на 2018 рік трансформація зовнішньої політики РФ розглядалася як перехід до ідеології відкритого месіанства. Дослідники зазначили, що впровадження концепції «країни-цивілізації» стало інструментом для поступового ігнорування принципів міжнародного правопорядку. В основі російської стратегії того періоду лежала ідея «цивілізаційної виключності», яка дозволяла Кремлю трактувати суверенітет інших держав як обмежений. У цьому контексті зовнішня політика Росії почала орієнтуватися не на стабільність, а на створення зон «керованого хаосу», що фактично перетворювало її на ревізіоністську потугу, яка прагне повернути світову політику до епохи великих імперій та сфер впливу.

Окрему увагу в аналізі приділено тому, як Росія у 2010-х роках почала використовувати ідеологічні маніпуляції для легітимізації свого курсу в очах країн Глобального Півдня. Російське керівництво вже тоді маскувало свої неоімперські кроки під риторику «антизахідництва» та боротьби за «багатополярний світ», намагаючись залучити на свій бік держави Азії та Африки. Однак аналіз змісту тодішньої стратегії свідчив, що справжньою метою Москви було створення паралельної дипломатичної реальності, де агресивні дії називалися «захистом цінностей». Це свідчило про формування прихованих механізмів гібридної дипломатії, які були спрямовані на те, щоб забезпечити

---

⁶⁵Лоссовський І. Є. Зовнішньополітична стратегія Росії щодо країн пострадянського простору як реалізація «нової доктрини обмеженого суверенітету». *Стратегічна панорама*. 2018. С. 20-29. URL: <https://niss-panorama.com/index.php/journal/article/download/79/81/>

Кремлю простір для маневру та уникнення міжнародної відповідальності за порушення кордонів сусідніх держав⁶⁶.

Логічним продовженням цієї трансформації стало впровадження у державний дискурс концепту Росії як «країни-цивілізації», що отримав офіційне закріплення в Указі № 229 від 31 березня 2023 року. Цей статус дозволяє Кремлю самопроголошено вийти за межі універсальних норм міжнародного права, стверджуючи, що Росія має особливу історичну місію, яка виправдовує захист її «самобутності» будь-якими методами, включаючи збройну агресію. Аналіз змісту нової редакції концепції свідчить, що така самоізоляція та месіанство слугують ідеологічною ширмою для неоімперських амбіцій. Під захистом «традиційних цінностей» та «духовно-культурної спадщини» Москва фактично приховує прагнення до силового перегляду державних кордонів та встановлення монопольного впливу на територіях, які вона суб'єктивно вважає своєю «історичною зоною інтересів»⁶⁷.

Практичне втілення цих доктринальних змін знайшло своє відображення у повномасштабній збройній агресії проти України, яка стала моментом остаточної девальвації дипломатії як інструменту миру. Як зазначається у дослідженні Національного інституту стратегічних досліджень, вторгнення 2022 року остаточно перетворило зовнішню політику РФ на сервільну структуру, яка втратила автономність і зосередилася на обслуговуванні військових рішень Кремля⁶⁸. У цьому контексті Росія повністю відмовилася від раціональної аргументації на користь ірраціональних ідеологем про «історичну справедливість», заперечуючи суб'єктність та суверенітет України. Дипломатичний апарат при цьому став ключовим елементом гібридної війни,

---

⁶⁶ Там само.

⁶⁷ Ярмоленко В. Нова редакція концепції зовнішньої політики Росії. *Національний інститут стратегічних досліджень*. С. 1-5. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-04/analiz-zmistu-novoi-redaktsii-kontseptsii-zovnishnioi-polityky-rf_04042023.pdf

⁶⁸ Ярмоленко В. Оцінки зміни зовнішньополітичної парадигми Росії. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2022. С. 1-4. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-08/yarmolenko.pdf>.

використовуючи міжнародні трибуни виключно для поширення дезінформації та виправдання терористичних методів ведення війни як необхідних засобів «цивілізаційного захисту»⁶⁹.

Важливим і небезпечним елементом нового зовнішньополітичного курсу РФ стало активне впровадження ядерного шантажу у повсякденну дипломатичну практику. Аналіз трансформації російської стратегії в умовах агресії показує, що ядерний потенціал перестав бути лише інструментом стратегічного стримування великої війни, перетворившись на засіб забезпечення свободи дій Росії у веденні конвенційної агресії проти сусідніх держав⁷⁰. Кремль використовує фактор «ядерної загрози» для психологічного тиску на міжнародну спільноту, намагаючись обмежити обсяги підтримки України та змусити світ прийняти нову реальність, де право сили домінує над будь-якими безпековими гарантіями. Така мілітаризація зовнішньої політики свідчить про те, що Росія розглядає світовий порядок не як систему домовленостей, а як простір для постійного силового шантажу, де статус ядерної держави дає право на порушення будь-яких міжнародних угод⁷¹.

Завершальною ланкою цього ланцюга є спроба Росії вийти з міжнародної ізоляції через форсовану переорієнтацію на країни Глобального Півдня під гаслами боротьби з «західною гегемонією». Розуміючи неможливість повернення до конструктивного діалогу із Заходом, Москва намагається сформувати нову коаліцію держав, вправно маскуючи свій неокolonіальний курс під риторику «антизахідництва» та «багатополярності»⁷². Проте аналіз змісту російської стратегії свідчить, що справжньою метою Кремля є не створення справедливого світопорядку, а пошук ресурсів для продовження війни та

---

⁶⁹ Там само.

⁷⁰ Там само.

⁷¹ Там само.

⁷² Ярмоленко В. Нова редакція концепції зовнішньої політики Росії. *Національний інститут стратегічних досліджень*. С. 1-5. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-04/analiz-zmistu-novoi-redaktsii-kontseptsii-zovnishnioi-polityky-rf_04042023.pdf

забезпечення власної безкарності за воєнні злочини. Зміна зовнішньополітичного курсу РФ – від декларацій про партнерство у 2016 році до відкритої збройної агресії у 2023-му – сформувала паралельну дипломатичну реальність, яка базується на повному запереченні суверенітету інших держав та несе пряму загрозу глобальній стабільності⁷³.

Говорячи про зміну курсу зовнішньої політики Російської Федерації, неможливо оминати її союзників, а точніше, як часто їх називають, «вісь зла», яку вони сформували.

Опинившись у стані жорсткої міжнародної ізоляції після 2022 року, Російська Федерація була змушена радикально змінити пріоритети своєї дипломатії. Якщо раніше Москва намагалася грати роль «цивілізованої великої держави» у складі G20 чи Радбезу ООН, то тепер вона перейшла до формування закритого клубу з режимами, які роками живуть під санкціями. Як зазначають аналітики центру «ADASTRA⁷⁴», ми спостерігаємо появу нової «осі зла» XXI століття, де Росія, Іран та Північна Корея об'єднуються не через спільні цінності чи культуру, а через спільну потребу вижити та протистояти Заходу. Цей союз можна назвати «шлюбом із розрахунку», адже ідеологічно ці країни дуже різні, проте їхні потреби у військовій та економічній сферах зараз ідеально доповнюють одна одну.

Стратегічне партнерство між Російською Федерацією та Іраном на сучасному етапі вийшло на якісно новий рівень, трансформувавшись із ситуативної взаємодії у глибоку військово-технічну та політичну кооперацію. Як

---

⁷³ Ярмоленко В. Оцінки зміни зовнішньополітичної парадигми Росії. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2022. С. 1-4. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-08/yarmolenko.pdf>.

⁷⁴ Пхеньян-Тегеран-москва – як сформувалася нова вісь зла у XXI сторіччі? Аналітичний центр ADASTRA. URL: <https://adastra.org.ua/blog/phenyan-tegeran-moskva-yak-sformuvalasya-nova-vis-zla-u-hhi-storichchi>

зазначають експерти Національного інституту стратегічних досліджень⁷⁵, головним рушієм цього зближення стала спільна ізоляція обох країн з боку міжнародної спільноти та їхнє прагнення до силового перегляду чинного світового порядку. В умовах повномасштабної агресії проти України Москва почала розглядати Тегеран не просто як регіонального партнера, а як критично важливе джерело військових ресурсів. Це призвело до фактичного «подвоєння» стратегічного партнерства, де ключовим елементом став обмін іранських безпілотних технологій на російські передові військові розробки, включаючи авіацію та системи протиповітряної оборони. Така взаємозалежність дозволяє обом режимам частково компенсувати втрати від санкційного тиску та створювати спільну фронтову інфраструктуру в обхід міжнародних контрольних механізмів.

Особливе значення у цих відносинах має формування паралельних логістичних та фінансових систем, спрямованих на виживання під жорсткими обмеженнями Заходу. Іран, маючи багаторічний досвід життя під санкціями, став для Росії своєрідним «ментором» у питаннях побудови тіньових ринків та обходу банківської системи SWIFT. Згідно з аналітичними даними ISW⁷⁶, співпраця вже давно вийшла за межі простих закупівель зброї: сьогодні мова йде про будівництво спільних виробничих потужностей на території РФ та інтеграцію банківських систем для проведення розрахунків у національних валютах. Це створює небезпечний прецедент «трансакційної дипломатії», де Росія, нехтуючи своїми колишніми зобов'язаннями щодо нерозповсюдження ядерної зброї та регіональної стабільності на Близькому Сході, надає Тегерану чутливі технології в обмін на тактичну підтримку у війні проти України. Отже, цей союз став одним із головних викликів для глобальної безпеки, оскільки він не лише затягує

---

⁷⁵ Борділовська О. Стратегічне партнерство Ірану та Росії на сучасному етапі. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2022. С. 1-5. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-09/strategichne-partnerstvo-iranu-ta-rosii-onov_pdf.pdf

⁷⁶ Росія та Іран подвоїли своє стратегічне партнерство - ISW. Уніан. URL: <https://www.unian.ua/war/rosiya-ta-iran-podvojili-svoje-strategichne-partnerstvo-isw-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11938032.html>

конфлікт у Європі, а й посилює агресивний потенціал іранського режиму в його регіоні.

Паралельно з цим ми бачимо стрімке зближення Москви та Пхеньяна. Їхні відносини наразі переживають справжній ренесанс, перейшовши від формальної дипломатії до рівня, який офіційний Сеул уже прямо називає «повноцінним військовим альянсом».⁷⁷ Як зазначають дослідники Кан Д. С. та Семенист І. В.⁷⁸, цей процес став можливим завдяки тому, що обидві країни опинилися в ідентичному стані міжнародної ізоляції, де потреби однієї сторони ідеально задовольняють дефіцити іншої. Для Пхеньяна війна в Україні стала «золотим квитком» для виходу з багаторічної блокади, адже Кремль, відчуваючи гостру потребу в боєприпасах для ведення війни на виснаження, готовий платити за них не лише ресурсами, а й закривати очі на ядерний статус КНДР. Це фактично перетворило Росію з гаранта міжнародних санкцій ООН на головного партнера Кім Чен Ина, що радикально змінює безпекову ситуацію не лише в Європі, а й на Корейському півострові.

Практичне втілення цього альянсу проявляється у безпрецедентних обсягах військово-технічної допомоги, де КНДР постачає мільйони артилерійських снарядів та балістичні ракети в обмін на російські технології у сфері космосу та ракетобудування. Така співпраця вже давно вийшла за межі простих торгових угод і включає спільні консультації на рівні генеральних штабів та пряму координацію дій на міжнародній арені⁷⁹. Для Росії це вимушений крок, який дозволяє підтримувати високу інтенсивність боїв, проте ціна такої «дружби» є надзвичайно високою: Москва фактично знищує режим

---

⁷⁷ Відносини Росії та КНДР досягли рівня військового альянсу - Південна Корея. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/4037388-vidnosini-rosii-ta-kndr-dosagli-rivna-vijskovogo-alansu-pivden-na-korea.html>

⁷⁸ Кан Д. С., Семенист І. В. Відносини Росії та КНДР на сучасному етапі. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2024. Випуск 57. С. 75-80. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/53681/3/Kan_DS_Semenist_IV_FSM.pdf

⁷⁹ Росія і КНДР розширюють військову співпрацю. Уніан. URL: <https://www.unian.ua/world/rosiya-i-kndr-rozshiryuyut-viyskovu-spivpracu-13188573.html>

нерозповсюдження зброї масового ураження, допомагаючи Пхеньяну вдосконалювати його ракетний потенціал. Як результат, ми бачимо формування небезпечного військового блоку, де Росія виступає як ідеологічний та технологічний донор для найбільш закритої диктатури світу, що створює довгострокові загрози для глобальної стабільності.

Ще один важливий аспект, про який пишуть аналітики, – це створення цими трьома країнами альтернативної фінансової інфраструктури. Оскільки всі вони відключені від SWIFT або мають обмеження у використанні долара, Москва, Тегеран і Пхеньян почали розробляти власні системи міжбанківських розрахунків та бартерні схеми⁸⁰. Наприклад, російська нафта чи зерно міняються на іранські дрони чи північнокорейські снаряди без залучення світової фінансової системи. Це дозволяє їм підтримувати свої економіки в робочому стані, попри всі намагання Заходу їх ізолювати. Росія в цьому трикутнику виступає і як головний постачальник ресурсів, і як «дах» у Раді Безпеки ООН, де вона тепер регулярно використовує право вето, щоб захистити своїх нових союзників від міжнародного тиску⁸¹.

На завершення варто підкреслити, що такий зовнішньополітичний вибір Росії несе загрозу далеко за межами України. Допомагаючи Ірану та КНДР з технологіями, Росія розпалює нові вогнища конфліктів – на Близькому Сході та Корейському півострові. У зв'язку з цим, ми бачимо, як Росія остаточно обрала шлях лідера «антизахідного блоку», де дипломатія тепер – це не переговори про мир, а обмін зброєю та технологіями для продовження агресії. Це підтверджує, що сучасна зовнішня політика РФ стала повністю мілітаризованою і

---

⁸⁰ Пхеньян-Тегеран-москва – як сформувалася нова вісь зла у XXI сторіччі? Аналітичний центр ADASTRA. URL: <https://adastra.org.ua/blog/phenyan-tegeran-moskva-yak-sformuvalasya-nova-vis-zla-u-hhi-storichchi>

⁸¹ Відносини Росії та КНДР досягли рівня військового альянсу - Південна Корея. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/4037388-vidnosini-rosii-ta-kndr-dosagli-rivna-vijskovogo-alansu-pivden-na-korea.html>

спрямованою на руйнацію існуючого правопорядку, де її головними партнерами стали найбільш закриті та агресивні диктатури світу.

3.2. Загострення відносин із західними державами

Ретроспективний аналіз відносин між Російською Федерацією та колективним Заходом свідчить про поступовий перехід від спроб інтеграції до відкритої системної конфронтації, коріння якої сягає початку 2000-х років. Початковий етап характеризувався відносним прагматизмом, проте вже з 2007 року, після Мюнхенської промови В. Путіна, Росія чітко окреслила свій курс на перегляд результатів Холодної війни та висловила претензії на створення багатопольярного світу. Цей ідеологічний розрив супроводжувався низкою геополітичних провокацій, зокрема війною в Грузії 2008 року, що стало першим серйозним сигналом про готовність Москви застосовувати силу для відновлення свого впливу на пострадянському просторі⁸².

Переломним моментом у протистоянні став 2014 рік – початок збройної агресії РФ проти України та незаконна анексія Криму, що призвело до руйнації архітектури безпеки в Європі та запровадження перших масштабних санкцій з боку США та ЄС. На цьому етапі конфронтація вийшла за межі суто територіальних суперечок, перетворившись на «гібридну війну», де Росія почала активно застосовувати кібератаки, дезінформаційні кампанії та енергетичний шантаж як інструменти впливу на внутрішню політику західних держав. Захід у відповідь розпочав процес консолідації НАТО, посилюючи свою військову присутність на східному фланзі та поступово зменшуючи економічну залежність від російських енергоресурсів, що остаточно закріпило статус РФ як стратегічної загрози.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році стало фінальною точкою розриву, яка перевела протистояння у фазу глобальної проксі-війни та

---

⁸² Протистояння Росії та Заходу. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Протистояння_Росії_та_Заходу

тотальної економічної ізоляції агресора. Західні держави відповіли безпрецедентним рівнем військової допомоги Києву та запровадженням руйнівних санкційних пакетів, спрямованих на витіснення Росії зі світових ринків та технологічних ланцюжків. Сучасний етап конфлікту характеризується не лише боротьбою за суверенітет України, а й ціннісним протистоянням між ліберально-демократичним світом та авторитарним блоком, який Москва намагається очолити, що фактично повернуло світову політику у стан біполярності.

Наступним етапом загострення став повний розрив відносин із НАТО, яке перетворилося на головного ворога в риторичі Кремля. Якщо раніше сторони намагалися вести діалог, то після подій 2014 року та початку повномасштабної війни у 2022 році будь-яка співпраця припинилася. Росія почала сприймати Альянс не як систему безпеки, а як пряму загрозу своєму впливу. Це призвело до того, що протистояння перейшло від слів до справ: обидві сторони почали активно стягувати війська до кордонів, а НАТО – розширюватися, приймаючи нових членів як відповідь на російську агресію.

Центральним елементом сучасного протистояння Росії та НАТО є наратив про «порушені обіцянки» Заходу щодо нерозширення Альянсу на схід, який Кремль активно використовує для виправдання своєї агресивної зовнішньої політики⁸³. Ця риторика базується на специфічній інтерпретації дипломатичних переговорів 1990 року, зокрема слів тодішнього держсекретаря США Джеймса Бейкера про «ні дюйма на схід», хоча юридично закріплених зобов'язань у міжнародних договорах ніколи не існувало⁸⁴. Для Москви кожна хвиля розширення НАТО – від приєднання Польщі, Угорщини та Чехії у 1999 році до вступу країн Балтії – сприймалася не як вільний вибір суверенних держав, а як цілеспрямований експансіонізм США, що загрожує російській безпеці.

---

⁸³ Russia's Accusation of U.S. NATO Expansionism from 1989 to 2025: The Broken Promises Narrative Today. Atlas Institute for International Affairs. URL: <https://atlasinstitute.org/russias-accusation-of-u-s-nato-expansionism-from-1989-to-2025-the-broken-promises-narrative-today/>

⁸⁴ Там само.

Протягом 2000-х та 2010-х років це ідеологічне невдоволення поступово трансформувалося у відкриту воєнну доктрину, де НАТО було офіційно визначено як ключову зовнішню загрозу.

Саміт Альянсу в Бухаресті 2008 року, де було задекларовано майбутнє членство України та Грузії, став для Кремля «червоною лінією», що призвело до зміни стратегії стримування на стратегію прямого втручання⁸⁵. Прямим наслідком такої політики стало повне припинення практичної цивільної та військової співпраці, яка раніше здійснювалася в межах Ради Росія – НАТО. Офіційна позиція Альянсу сьогодні чітко констатує, що Російська Федерація є найбільш значущою та прямою загрозою безпеці союзників, а також миру і стабільності в Євroatлантичному регіоні. На сучасному етапі (2022-2026 роки) конфронтація досягла піку після того, як Росія висунула фактичний ультиматум щодо повернення НАТО до кордонів 1997 року, що було відхилено країнами Заходу як неприйнятне.

Військове протистояння перейшло у фазу активної підготовки до потенційного прямого конфлікту, що супроводжується радикальною зміною стратегії стримування НАТО та посиленням передової оборони на східному фланзі. Аналітики вказують на те, що російська сторона все частіше вдається до гібридних операцій, включаючи кібердиверсії, втручання в роботу систем GPS та провокації на кордонах країн Балтії та Польщі⁸⁶. Особливу небезпеку становить розміщення російської тактичної ядерної зброї на території Білорусі, що розглядається як спроба створити постійний тиск на європейські столиці. У відповідь Альянс розпочав найбільші з часів Холодної війни навчання «Steadfast Defender», метою яких є відпрацювання сценаріїв колективної оборони у разі нападу великої держави⁸⁷.

---

⁸⁵ Там само.

⁸⁶ Aggravation of «russia-NATO» military confrontation. Center for Countering Disinformation. URL: <https://cpd.gov.ua/en/articles-en/aggravation-of-russia-nato-military-confrontation/>

⁸⁷ Там само.

Важливим етапом деградації двосторонніх відносин став перегляд стратегічного підходу НАТО до взаємодії з Москвою, який трансформувався з політики «стримування та діалогу» у стратегію повної оборонної готовності. Згідно з офіційною позицією Альянсу⁸⁸, Росія несе повну відповідальність за руйнацію Ради Росія – НАТО (RNC), оскільки її агресивні дії проти України та порушення міжнародного права зробили неможливим функціонування цього органу як платформи для зміцнення довіри. Наразі Альянс зосередився на концепції «стримування через недопущення» (deterrence by denial), що передбачає не просто реагування на агресію, а створення такої військової присутності на східному фланзі, яка робить будь-яку спробу нападу заздалегідь приреченою на поразку. Це включає не лише нарощування живої сили, а й інтеграцію систем протиповітряної та протиракетної оборони для захисту критичної інфраструктури союзників⁸⁹.

Крім військового аспекту, НАТО суттєво розширило роботу в напрямі підвищення стійкості (resilience) цивільного сектору держав-членів до російських гібридних загроз, що виходять за межі традиційного поля бою. Офіційні звіти Альянсу наголошують на важливості захисту підводних кабелів, енергетичних мереж та інформаційного простору від російського втручання, яке розглядається як частина довгострокової стратегії РФ з дестабілізації Заходу. У цьому контексті союзники координують зусилля для запобігання використанню енергоресурсів та міграції як інструментів політичного тиску. У такий спосіб, сучасна архітектура відносин повністю позбавлена елементів партнерства, а НАТО фокусується на всеосяжній готовності до тривалого періоду конфронтації, де головним пріоритетом є збереження суверенітету та територіальної цілісності всіх учасників блоку⁹⁰.

---

⁸⁸ Relations with Russia. NATO. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-russia>

⁸⁹ Там само.

⁹⁰ Там само.

Перспективи повоєнного устрою Європи вказують на формування тривалої моделі «мілітаризованого розділення», де стабільність забезпечуватиметься не дипломатичними домовленостями, а рівнем військового стримування. Навіть за умови припинення активних бойових дій, Росія залишатиметься «обложеною фортецею», яка сприймає будь-які безпекові гарантії Заходу для України як пряму екзистенційну загрозу. Такий стан справ веде до остаточного зникнення концепції «спільного європейського дому» та перетворює лінію зіткнення на нову «залізну завісу», де стратегічна стабільність залежатиме від постійної військової присутності США в Європі та здатності європейських союзників підтримувати високий рівень оборонних витрат⁹¹.

Внутрішня трансформація Росії у відповідь на протистояння із Заходом веде до її перетворення на глибоко мілітаризовану державу, де зовнішня агресія стає головним інструментом легітимізації режиму. Через розрив технологічних та економічних зв'язків із західними країнами, Москва все більше поглиблюватиме свою стратегічну залежність від Китаю, що створює нові виклики для глобальної безпеки. У таких умовах довгострокова стратегія Заходу має базуватися на управлінні ризиками та запобіганні ненавмисній ескалації, оскільки Росія, перебуваючи в стані економічної та політичної облоги, може вдаватися до дестабілізації в інших регіонах світу для відволікання уваги від своїх внутрішніх проблем⁹².

Аналізуючи довгострокові перспективи, експерти видання Свідомі зауважують, що майбутні відносини між Заходом та Росією залежатимуть від здатності міжнародної спільноти вийти за межі ілюзій про можливість швидкої демократизації РФ⁹³. Прогнозується, що навіть у разі завершення гарячої фази

---

⁹¹ Belligerent and Beleaguered: Russia After the War with Ukraine. Carnegie Endowment for International Affairs. URL: <https://carnegieendowment.org/research/2026/03/russia-ukraine-postwar-divided-european-security>

⁹² Там само.

⁹³ Якими можуть бути відносини Заходу та Росії в майбутньому? Свідомі. URL: <https://svidomi.in.ua/page/yakymy-mozhut-buty-vidnosyny-zakhodu-ta-rosii-v-maibutnomu>

війни, західні країни будуть змушені дотримуватися політики «жорсткого стримування», оскільки російська політична культура залишається орієнтованою на імперський реваншизм. Основним викликом стане необхідність побудови такої системи безпеки, де Росія більше не сприйматиметься як невід’ємна частина європейської архітектури, а розцінюватиметься як зовнішня загроза, яку потрібно ізолювати економічно та технологічно для недопущення відновлення її агресивного потенціалу.

Водночас дискусії про майбутнє вказують на серйозну розбіжність у поглядах західних еліт щодо «поразки Росії», де частина лідерів все ще побоюється її дестабілізації або повного розпаду. У матеріалі Svidomi підкреслюється, що стратегічна безпека Заходу вимагає переходу від моделі «управління ескалацією» до моделі «перемоги України», що передбачає остаточне позбавлення Москви інструментів впливу на сусідні держави. Відповідно, відносини у майбутньому навряд чи повернуться до формату діалогу. Натомість вони базуватимуться на постійному тиску та готовності до гібридного протистояння, де Захід виступатиме єдиним фронтом проти будь-яких спроб РФ порушити міжнародний порядок⁹⁴.

Підсумовуючи аналіз загострення відносин між Російською Федерацією та західними державами, можна констатувати, що сучасна архітектура безпеки в Європі зазнала незворотної трансформації, перейшовши від спроб побудови партнерства до фази тривалого та структурного протистояння. Глибока мілітаризація російської державної політики, що базується на маніпулятивному наративі про «порушені обіцянки» Заходу та експансіонізм НАТО, призвела до остаточної руйнації механізмів стратегічної стабільності та довіри. Сьогоднішня лінія зіткнення фактично перетворилася на нову «залізну завісу», де безпека союзників забезпечується виключно через політику жорсткого стримування, посилення військової присутності на східному фланзі та стратегічну ізоляцію агресора. З огляду на все вищезазначене, відносини у найближчій перспективі

---

⁹⁴ Там само.

будуть визначатися не дипломатичним діалогом, а здатністю демократичної спільноти підтримувати високу оборонну готовність та ефективно протидіяти гібридним загрозам з боку РФ.

3.3. Російсько-українські відносини та міжнародна реакція

Важливим аспектом у трансформації внутрішньої та зовнішньої політики Москви відіграють її відносини з країнами, які раніше входили у зону її безпосереднього впливу, який вона втратила після розпаду СРСР та здобуття країнами незалежності. Головну роль тут відіграє Україна, яка відчуває на собі всі прагнення Росії повернути собі знову статус «великої держави».

Становлення українсько-російських відносин після розпаду СРСР розпочалося в умовах гострих суперечностей, оскільки політичне керівництво РФ від самого початку розглядало незалежність України як тимчасове явище та намагалося зберегти контроль над пострадянським простором. Перше десятиліття ознаменувалося складним процесом розподілу Чорноморського флоту та суперечками щодо статусу Криму і Севастополя, що супроводжувалося прямим тиском Москви. Хронологія агресії свідчить, що вже у 1990-х роках Росія використовувала економічні важелі та «газові війни» для політичного шантажу, а територіальні зазіхання вперше проявилися у кризі навколо острова Тузла у 2003 році, яка стала прелюдією до майбутніх збройних конфліктів⁹⁵. Попри підписання Великого договору про дружбу та співробітництво (1997) та Будапештського меморандуму, Російська Федерація послідовно ігнорувала взяті на себе зобов'язання щодо поваги до суверенітету та територіальної цілісності України⁹⁶.

---

⁹⁵ 33 роки агресії рф проти Незалежної України: хронологія зла. АрміяInform. URL: <https://armyinform.com.ua/2024/08/24/33-roky-agresiyi-rf-proty-nezalezhoi-ukrayiny-hronologiya-zla/>

⁹⁶ Українсько-російські відносини: Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українсько-російські_відносини

Переломним моментом у відносинах стали події 2004 та 2013-2014 років, коли прагнення українського суспільства до європейської інтеграції та демократизації увійшло у пряме протиріччя з неоімперськими амбіціями Кремля⁹⁷. Після Помаранчевої революції Росія перейшла до стратегії системної дестабілізації, що включала інформаційну війну, підтримку проросійських сил та енергетичну облогу. Логічним завершенням цього етапу стала збройна агресія у 2014 році, яка розпочалася з окупації та незаконної анексії Криму, а згодом переросла у розв'язання гібридної війни на Донбасі. Ці дії остаточно зруйнували договірну базу між державами та перевели Україну з розряду «стратегічного партнера» у статус головного об'єкта російської воєнної експансії, що змусило Київ розпочати процес денонсації ключових угод із країною-агресором⁹⁸.

Протягом 2014-2021 років відносини характеризувалися станом «ні миру, ні війни», де Росія намагалася нав'язати Україні свої умови через дипломатичний тиск, одночасно продовжуючи мілітаризацію окупованих територій та нарощування військ на кордонах. Увесь цей період супроводжувався постійними провокаціями, кібератаками та спробами внутрішнього розколу України, що дослідники характеризують як «хронологію зла», яка невпинно вела до великої війни. Фінальна точка у формальному існуванні дипломатичних відносин була поставлена 24 лютого 2022 року, коли Росія розпочала відкрите повномасштабне вторгнення з метою ліквідації української державності. Цей акт агресії не лише завершив епоху складного співіснування, а й перетворив російсько-український конфлікт на центральну проблему світової безпеки, спричинивши безпрецедентну консолідацію міжнародної спільноти навколо підтримки України.

Перші дні повномасштабного вторгнення позначилися стрімкою та консолідованою відповіддю світової спільноти, яка, за оцінками аналітиків

---

⁹⁷ Там само.

⁹⁸ 33 роки агресії рф проти Незалежної України: хронологія зла. АрміяInform. URL: <https://armyinform.com.ua/2024/08/24/33-roky-agresiyi-rf-proty-nezalezhoynyi-ukrayiny-hronologiya-zla/>

Lawfare⁹⁹, виявилася значно потужнішою, ніж очікувало керівництво Кремля. Вже 24 лютого 2022 року світові лідери ініціювали запровадження «руйнівних» пакетів санкцій, які в першу ж чергу були спрямовані на фінансову ізоляцію РФ: зокрема, США та Велика Британія наклали повні блокуючі санкції на найбільші російські банки, такі як «ВТБ», а згодом було оголошено про відключення низки фінансових установ від системи SWIFT, що стало безпрецедентним кроком для економіки такого масштабу. Окремим акцентом у реакції перших годин стали персональні санкції проти вищого керівництва – президента Путіна та міністра Лаврова, що було рідкісним дипломатичним кроком, зазвичай зарезервованим для держав-вигнанців.

Крім економічного тиску, світ продемонстрував єдність через масове закриття повітряного простору для російських літаків майже всіма європейськими країнами та Канадою протягом перших трьох діб. Фундаментальним зсувом у міжнародній безпековій політиці стала заява Німеччини про зміну оборонної парадигми (*Zeitenwende*), яка включала пряме постачання Україні летальної зброї (протитанкових засобів та ракет Stinger), а також рішення Європейського Союзу вперше в історії профінансувати закупівлю та доставку озброєння для країни, що перебуває під нападом. Паралельно з державним рівнем, приватний сектор продемонстрував «корпоративне розірвання зв'язків»: такі гіганти, як BP та Shell, оголосили про вихід із російських енергетичних проєктів вже в перші вихідні після вторгнення, що разом із дипломатичним засудженням на рівні Ради Безпеки та Генасамблеї ООН створило умови повної стратегічної облоги агресора в початковий період великої війни¹⁰⁰.

Аналіз міжнародної відповіді на рівні глобальних інституцій свідчить про глибоку дипломатичну ізоляцію Російської Федерації, що проявилася через

---

⁹⁹ The World Reacts to Russia's Invasion of Ukraine. Lawfare. URL: <https://www.lawfaremedia.org/article/world-reacts-russias-invasion-ukraine>

¹⁰⁰ Там само.

консолідоване засудження агресії як грубого порушення міжнародного порядку. Ключовим етапом стала надзвичайна спеціальна сесія Генеральної Асамблеї ООН, де переважна більшість держав світу (141 країна) підтримала резолюцію, що вимагала негайного виведення російських військ з міжнародно визнаної території України¹⁰¹. Окрім символічних кроків, міжнародні організації активували правові механізми притягнення до відповідальності: Рада Європи вперше в історії застосувала процедуру виключення Росії зі свого складу¹⁰², а Рада ООН з прав людини призупинила членство РФ через повідомлення про масові звірства на окупованих територіях¹⁰³. Важливим аспектом реакції стало також ініціювання розслідувань Міжнародним кримінальним судом (МКС) щодо воєнних злочинів та злочинів проти людяності, що підкреслило намір світової спільноти забезпечити правосуддя та відновити повагу до Статуту ООН¹⁰⁴.

У науковому дослідженні І. Цурканової¹⁰⁵ повномасштабне вторгнення РФ 24 лютого 2022 року розглядається як критична фаза гібридної війни, головною метою якої, як виявилось згодом, став геноцид українського народу. Автор підкреслює, що стратегія агресора базується на поєднанні окупаційної політики з активним використанням дезінформації та пропаганди, що має на меті залякування населення та дестабілізацію економічної, соціальної та

---

¹⁰¹ UN General Assembly demands Russian Federation withdraw all military forces from the territory of Ukraine. EEAS. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/un-general-assembly-demands-russian-federation-withdraw-all-military-forces-territory-ukraine_und_en

¹⁰² Російська Федерація виключена з Ради Європи. Офіс Ради Європи в Україні. URL: https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/the-russian-federation-is-excluded-from-the-council-of-europe?_cf_chl_tk=gnPcF38LVtMFVA2gYG.jA5avmm4Z37IVhpqHCoyI5iw-1778795227-1.0.1.1-KNhexWY5kfWNd9FRT8s5DwtsbeAKVRYt1hLSB4uL6cU

¹⁰³ Генасамблея ООН призупинила членство РФ у Раді з прав людини. DW. URL: <https://www.dw.com/uk/rosiiu-pozbavyly-prava-na-chlenstvo-u-radi-oon-z-prav-liudyny/a-61399228>

¹⁰⁴ Війна Росії проти України: міжнародна реакція. Служба досліджень Європейського Парламенту (EPRS). URL: <https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/247317/0042%20EPRS-AaG-729298-Russia-invasion-Ukraine-international-reactions-UA%20FINAL.pdf>

¹⁰⁵ Цурканова І. Комплексний політичний аналіз вторгнення Росії в Україну. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. Вип. 1 (61). С. 113–120. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/political/article/view/2069/2466>

психологічної сфер. Важливою характеристикою цього конфлікту є те, що він ведеться без офіційного оголошення війни та спрямований на повне знищення національно-державної громадянської ідентичності України, фактично знаменуючи собою початок нової «холодної війни» у світі.

Водночас науковий аналіз свідчить про безпрецедентний рівень міжнародної консолідації у відповідь на агресію РФ, яка була визнана демократичними країнами «країною-агресором» за порушення фундаментальних принципів світового порядку. Критично важливою для виживання держави стала зовнішня підтримка з боку майже 40 країн світу, включаючи США, Велику Британію, Німеччину та Польщу, які надали масштабну військову, фінансову та гуманітарну допомогу. Запровадження жорстких «спустошливих» санкцій та правова ізоляція Росії в межах міжнародних інституцій продемонстрували, що агресивна політика Кремля та спроби залякування призвели до стратегічного глухого кута для самого агресора, водночас згуртувавши українську націю навколо ідеї захисту територіальної цілісності та свободи¹⁰⁶.

Безумовно, така реакція цивілізованого світу на грубі порушення Росією всіх міжнародних норм дала свої вагомні плоди. Комплексна міжнародна санкційна політика, запроваджена після лютого 2022 року, стала ключовим інструментом стратегічного стримування агресора, що охопив усі життєво важливі сектори російської економіки. Фінансова система РФ зазнала безпрецедентного удару через замороження близько 300 млрд євро золотовалютних резервів Центрального банку, що фактично позбавило уряд основного ресурсу для стабілізації національної валюти. Відключення системно значущих банків від мережі SWIFT та блокування 70% активів банківської системи призвели до критичного зростання транзакційних витрат та ускладнення будь-яких міжнародних розрахунків. Такі обмеження спровокували потужний тренд на підвищення ключової ставки, яка у жовтні 2024 року досягла

---

¹⁰⁶ Там само.

позначки 21%, демонструючи намагання фінансового регулятора вгамувати високу інфляцію в умовах зовнішньої ізоляції¹⁰⁷.

Енергетичний сектор, який традиційно забезпечував понад третину бюджетних доходів агресора, опинився в умовах жорсткого ембарго з боку ЄС та країн «G7». Вимушена переорієнтація експорту на ринки Азії супроводжується значними економічними втратами: нафта продається з суттєвими дисконтами, а логістичні витрати зростають через недостатню адаптованість інфраструктури до нових маршрутів. За даними на квітень 2025 року, доходи від нафтового експорту впали до критичного рівня 13,2 млрд доларів, що свідчить про поступове виснаження «нафтогазової подушки». Паралельно з цим, промисловість РФ зіткнулася з явищами технологічної деградації через дефіцит високотехнологічних компонентів, що особливо гостро проявляється у військово-промисловому комплексі, де неможливість замістити західну мікроелектроніку знижує темпи модернізації озброєння¹⁰⁸.

Бюджетна стратегія Російської Федерації станом на 2025–2026 роки остаточно трансформувалася в модель «воєнної економіки», де зростання видатків на оборону відбувається за рахунок тотального скорочення соціальних програм та інфраструктурних проєктів. Уряд агресора практично вичерпав ресурси Фонду національного добробуту (ФНД), втративши за роки війни понад дві третини його ліквідних активів. Станом на початок 2026 року запаси ліквідних коштів ФНД фактично відсутні, а ті, що залишилися, складаються переважно з китайських юанів та золота¹⁰⁹. Хоча у короткостроковій перспективі РФ намагається підтримувати фінансування війни через внутрішній фіскальний тиск та емісійні механізми, у середньо- та довгостроковій перспективі санкції

---

¹⁰⁷ Слюсаренко М. О., Фурманов К. В. Аналіз впливу міжнародної санкційної політики на стан економіки російської федерації. *Національна безпека та оборона*. 2026. № 1 (4). С. 93–101. URL: <https://journals.urau.com/milstrat/article/view/358121/344046>

¹⁰⁸ Там само.

¹⁰⁹ Там само.

неминуче обмежують її спроможність вести затяжний конфлікт, посилюючи структурні дисбаланси та знижуючи потенціал відновлення економіки.

Аналіз поточної динаміки російсько-української війни, представлений у матеріалах Global Conflict Tracker¹¹⁰, підкреслює глобальний масштаб наслідків цього зіткнення для міжнародної стабільності та безпеки. Дослідники Center for Preventive Action акцентують увагу на тому, що повномасштабна агресія РФ спричинила не лише найбільшу гуманітарну кризу в Європі з часів Другої світової війни, а й призвела до системних зсувів у відносинах між ключовими геополітичними гравцями. Ситуація оцінюється як конфлікт високої інтенсивності, що має критичний вплив на інтереси США та НАТО, оскільки тривала ескалація створює постійні ризики прямого воєнного зіткнення між ядерними державами та остаточно руйнує чинні механізми стратегічного стримування.

Підсумовуючи аналіз російсько-українських відносин та міжнародної реакції на збройну агресію РФ, слід констатувати остаточний крах колишньої системи двосторонніх домовленостей та перехід до стану тотального міждержавного протистояння. Еволюція відносин від початкового політичного тиску та територіальних претензій 1990-х років через гібридну війну 2014 року до повномасштабного вторгнення 2022 року демонструє послідовну реалізацію Москвою стратегії знищення української ідентичності та суверенітету. Глобальна реакція на ці дії виявилася безпрецедентно консолідованою: формування потужної оборонної коаліції та запровадження багатовекторних санкцій призвели до глибокої міжнародної ізоляції агресора. На сьогодні економіка Росії перебуває у стані вимушеної мілітаризації та технологічної деградації, де вичерпання ліквідних резервів Фонду національного добробуту та критичне підвищення ключової ставки свідчать про поступове підірвання ресурсного потенціалу для ведення тривалої війни. Відповідно, міжнародна

---

¹¹⁰ War in Ukraine. Global Conflict Tracker. URL: <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/conflict-ukraine>

підтримка України та системний санкційний тиск не лише змінили архітектуру європейської безпеки, а й створили умови для довгострокового стратегічного виснаження агресора, що робить неможливим повернення до попередньої моделі співіснування без повного відновлення міжнародного правопорядку.

ВИСНОВКИ

У бакалаврській роботі здійснено комплексне наукове дослідження внутрішньополітичних трансформацій Російської Федерації та їхнього деструктивного впливу на сучасну архітектуру міжнародних відносин. За результатами проведеного аналізу зроблено такі висновки:

У результаті дослідження було встановлено, що ключовою внутрішньополітичною зміною в РФ стало формування так званої «вертикалі влади», яка фактично ліквідувала систему політичного балансу та федералізму. Регіональні еліти втратили реальну автономію, а механізми місцевого самоврядування були підпорядковані центру. Конституційна реформа 2020 року остаточно закріпила персоналістський характер режиму через «обнулення» президентських термінів і пріоритет національного законодавства над міжнародним правом, що фактично означало відмову від дотримання міжнародних демократичних стандартів.

Досліджено стан наукової розробки проблеми та сформовано репрезентативну джерельну базу дослідження, класифіковану за нормативно-правовим, інформаційно-аналітичним та емпіричним спрямуваннями. Конституційні акти, концепції зовнішньої політики, а також аналітика платформ Adastra та Global Conflict Tracker забезпечили фактологічну точність дослідження еволюції РФ. Важливим теоретичним підґрунтям роботи стали праці вітчизняних дослідників (Г. Шипунова, І. Гурака, І. Цепенди, Р. Ключника), які концептуалізували перехід Росії до жорсткого моноцентризму та заклали основу для розуміння її перетворення на агресивну «країну-цивілізацію».

У теоретичній частині роботи визначено провідні наукові підходи та уточнено ключові поняття, що дозволило чітко продемонструвати пряму детермінацію зовнішньої агресії Росії її внутрішнім устроєм. Завдяки застосуванню системного та порівняльного методів детально простежено етапи руйнації демократичних інститутів і побудови владної вертикалі Кремля. У межах дослідження розкрито зміст поняття «ревізіонізм» як прагнення до

силового перегляду міжнародних правил та перекроювання кордонів. Окремо обґрунтовано та застосовано категорію «цифрова окупація», яка характеризувала використання сучасним російським режимом новітніх технологій для повного контролю над суспільством та ліквідації громадянських свобод.

Важливим результатом роботи стало виявлення того, що російський режим вибудував цілісну систему репресивного та ідеологічного контролю над суспільством. Законодавство про «іноземних агентів» та «екстремізм» перетворилося на інструмент ліквідації незалежних медіа, громадських організацій та опозиційних рухів. Політичні переслідування, арешти опозиційних діячів, цензура та монополізація інформаційного простору створили умови, за яких суспільство втратило можливість відкрито впливати на державну політику. Одночасно влада активно використовувала історичну пам'ять, пропаганду «традиційних цінностей» та образ «колективного Заходу» як ворога для формування мобілізаційної моделі суспільства. Мілітаризація освіти, героїзація війни та домінування воєнної риторики у медіапросторі сприяли нормалізації агресії як допустимого інструменту державної політики.

У роботі доведено, що внутрішня трансформація РФ безпосередньо змінила характер її зовнішньої політики. Якщо на початку 2000-х років Росія ще декларувала готовність до співпраці із Заходом, то після консолідації авторитарного режиму зовнішня політика набула виразно ревізійного характеру. Переломними етапами стали війна проти Грузії 2008 року, анексія Криму та початок гібридної війни проти України у 2014 році, а також повномасштабне вторгнення 2022 року. Було встановлено, що агресія стала для РФ не ситуативним рішенням, а інструментом підтримання внутрішньої стабільності режиму через мобілізацію населення навколо образу зовнішнього конфлікту. Російська дипломатія поступово втратила функцію мирного врегулювання та перетворилася на механізм виправдання військової агресії, дезінформації та ядерного шантажу.

Дослідження також підтвердило, що внутрішньополітичні зміни в РФ суттєво вплинули на сучасну систему міжнародних відносин. Росія стала одним із головних чинників руйнування післявоєнної системи міжнародної безпеки через систематичне порушення принципів суверенітету та територіальної цілісності держав. Повномасштабна війна проти України спричинила глобальну безпекову кризу, енергетичну нестабільність, посилення гонки озброєнь та загострення протистояння між демократичними й авторитарними режимами. Водночас агресія РФ стала каталізатором безпрецедентної консолідації західних держав: посилення ролі НАТО, розширення санкційної політики, збільшення оборонних бюджетів та формування довгострокової міжнародної підтримки України. Це свідчить про те, що внутрішня еволюція авторитарних режимів може мати масштабні глобальні наслідки та безпосередньо впливати на стабільність міжнародного порядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. 33 роки агресії РФ проти Незалежної України: хронологія зла. АрміяInform. URL: <https://armyinform.com.ua/2024/08/24/33-roky-agresiyi-rf-proty-nezalezhnoyi-ukrayiny-hronologiya-zla/>
2. Борділовська О. Стратегічне партнерство Ірану та Росії на сучасному етапі. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2022. С. 1-5. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-09/strategichne-partnerstvo-iranu-ta-rosii-onov_pdf.pdf
3. Бушев М. Від децентралізації до централізації: історія узурпації політичної влади у Росії (1991–2008 рр.). *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2023. Випуск 48. С. 214-219. URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/48_2023/26.pdf
4. Вбивство Бориса Немцова: запитання без відповідей. BBC News Україна. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/03/150305_nemtsov_murder_questions_uk
5. Верховцева І.Г. Руський мир як традиційні соціальні практики «довгого» XIX ст.: до витоків російського фашизму. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. 2022. № 3. С. 117-125. URL: <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2022/3.18>
6. Відносини Росії та КНДР досягли рівня військового альянсу - Південна Корея. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/4037388-vidnosini-rosii-ta-kndr-dosagli-rivna-vijskovogo-alansu-pivden-na-korea.html>
7. Війна Росії проти України: міжнародна реакція. Служба досліджень Європейського Парламенту (EPRS). 2022. URL: <https://ukraine.europarl.europa.eu/cmsdata/247317/0042%20EPRS-AaG-729298-Russia-invasion-Ukraine-international-reactions-UA%20FINAL.pdf>
8. Володимир Путін підписав закон про обнулення президентських термінів. Український часопис конституційного права. URL:

<https://www.constjournal.com/pub/2-2021/volodymyr-putin-pidpysav-zakon-pro-obnulennia-prezydentskykh-terminiv/>

9. Генасамблея ООН призупинила членство РФ у Раді з прав людини. DW.
URL: <https://www.dw.com/uk/rosiiu-pozbavyly-prava-na-chlenstvo-u-radi-oon-z-prav-liudyny/a-61399228>
10. Гурак І., Цепенда І. Нові тенденції у внутрішній та зовнішній політиці путінської Росії на початку XXI ст. (Частина 1). *Історико-політичні проблеми сучасного світу: збірник наукових статей*. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2021. Т. 44. С. 64–77. DOI: <https://doi.org/10.31861/mhpi2021.44.64-77>
11. Держдума РФ ухвалила закон про заборону реклами в іноагентів та їхніх ресурсів. Новини.Live. URL: <https://segodnya.novyny.live/derzhduma-rf-ukhvalila-zakon-pro-zaboronu-reklami-v-inoagentiv-ta-yikh-resursiv-155910.html>
12. Закон Российской Федерации о поправке к Конституции Российской Федерации от 14.03.2020 № 1-ФКЗ. Официальное опубликование актов.
URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202003140001>
13. Закон Российской Федерации о поправке к Конституции Российской Федерации от 14.03.2020 № 1-ФКЗ. Стаття 79. Официальное опубликование правовых актов.
URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202003140001>
14. Закон Российской Федерации о поправке к Конституции Российской Федерации от 14.03.2020 № 1-ФКЗ. Стаття 81. Официальное опубликование правовых актов.
URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202003140001>
15. Звідки взявся Путін і як працює російська система влади. The Ukrainians.
URL: <https://theukrainians.org/news/zvidky-vzyavsvya-putin-i-yak-praczyuye-rosijska-systema-vlady/>

16. Индекс демократії: рф показала найбільший регрес серед усіх країн і набуває рис диктатури. Слово і діло. Аналітичний портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/02/02/novyna/svit/indeks-demokratiyi-rf-pokazala-najbilshyj-rehres-sered-usix-krayin-nabuvaye-rys-dyktatury>
17. Кан Д. С., Семенист І. В. Відносини Росії та КНДР на сучасному етапі *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2024. Випуск 57. С. 75-80. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/53681/3/Kan_DS_Semenist_IV_FSM.pdf
18. Ключник Р. М. Зовнішня політика Росії та ескалація політичного протесту у світі. *Соціологічні науки*. 2017. С. 20-23. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/91701a68-56fd-4dc0-a4ca-64d85a74950f>
19. Конституция Российской Федерации: принята всенародным голосованием 12 дек. 1993 г. (с изменениями, одобренными в ходе общероссийского голосования 01.07.2020). URL: <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-3.htm>
20. Конституция РФ. Государственная Дума. Принята всенародным голосованием 12 декабря 1993 года с изменениями, одобренными в ходе общероссийского голосования 1 июля 2020 года. 13 с. URL: <http://duma.gov.ru/legislative/documents/constitution/>
21. Лоссовський І. Є. Зовнішньополітична стратегія Росії щодо країн пострадянського простору як реалізація «нової доктрини обмеженого суверенітету». *Стратегічна панорама*. 2018. С. 20-29. URL: <https://niss-panorama.com/index.php/journal/article/download/79/81/>
22. Ляхович. В. Політичні режими Росії та Білорусі. *ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. Наукові записки*. Випуск 4(54). С. 232-244. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/liahovych_politychni.pdf
23. Навальний про Майдан, Крим, війну і Путіна: етапи долі «жорстоко вбитого Кремлем». Радіо Свобода.

- URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/navalnyy-pro-maydan-krym-viynu-putina-etapy-doli/32822653.html>
24. О полномочном представителе Президента Российской Федерации в федеральном округе: Указ Президента РФ от 13 мая 2000 г. № 849. Президент России. URL: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/15492>
25. Протистояння Росії та Заходу. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Протистояння_Росії_та_Заходу
26. Путін підписав закон про обнулення президентських термінів. DW. 2021. URL: <https://www.dw.com/uk/putin-pidpysav-zakon-pro-obnulennia-prezydentskykh-terminiv/a-57104756>
27. Пхеньян-Тегеран-москва – як сформувалася нова вісь зла у XXI сторіччі? Аналітичний центр ADASTRA. URL: <https://adastra.org.ua/blog/phenyan-tegeran-moskva-yak-sformuvalasya-nova-vis-zla-u-hhi-storichchi>
28. Распоряжение Правительства Российской Федерации от 10.12.2015 № 2521-р. Официальное опубликование правовых актов. URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001201512140010>
29. Російська Федерація виключена з Ради Європи. Офіс Ради Європи в Україні. URL: https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/the-russian-federation-is-excluded-from-the-council-of-europe?__cf_chl_tk=gnPcF38LVtMFVA2gYG.jA5avmm4Z37IVhpqHCoyI5iw-1778795227-1.0.1.1-KNhcxWY5kfWNd9FRT8s5DwtsbeAKVRYt1hLSB4uL6cU
30. Росія і КНДР розширюють військову співпрацю. Уніан. URL: <https://www.unian.ua/world/rosiya-i-kndr-rozshiryuyut-viyskovu-spivpracyu-13188573.html>
31. Росія та Іран подвоїли своє стратегічне партнерство - ISW. Уніан. URL: <https://www.unian.ua/war/rosiya-ta-iran-podvojili-svoye-strategichne-partnerstvo-isw-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11938032.html>

32. Свобода слова в російських руках: як Росія використовує Telegram для інформаційної окупації. Опора. URL: https://oporaua.org/polit_ad/svoboda-slova-v-rosiys-kih-rukah-yak-rosiya-vikoristovuyete-telegram-dlya-informaciynoyi-okupaciyi-24883
33. Слюсаренко М. О., Фурманов К. В. Аналіз впливу міжнародної санкційної політики на стан економіки російської федерації. *Національна безпека та оборона*. 2026. № 1 (4). С. 93–101. URL: <https://journals.uran.ua/milstrattech/article/view/358121/344046>
34. У Росії зростає внутрішня напруга. Як Кремль намагається моніторити «незгодних». Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/viy-na-rosiya-protesty-pidtrymka-putina/31732342.html>
35. У Росії набрав чинності закон, що дозволяє масово оголошувати людей «іноагентами». Інститут масової інформації (ІМІ). URL: <https://imi.org.ua/news/u-rosiyi-nabrav-chynnosti-zakon-shho-dozvolyaye-masovo-ogoloshuvaty-lyudej-inoagentamy-i49407>
36. Указ Президента Российской Федерации от 31.03.2023 № 229 «Об утверждении Концепции внешней политики Российской Федерации». *Президент России*. URL: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/49090>
37. Указ Президента РФ от 30.11.2016 N 640 «Об утверждении Концепции внешней политики Российской Федерации». Президент России. URL: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/41451/page/2>
38. Українсько-російські відносини: Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українсько-російські_відносини
39. Федеральный закон «О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации в части регулирования деятельности некоммерческих организаций, выполняющих функции иностранного агента» от 20.07.2012 N 121-ФЗ (последняя редакция). URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_132900/

40. Федеральный закон от 04.03.2022 № 32-ФЗ. Официальное опубликование правовых актов.
URL: <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/0001202203040007>
41. Федеральный закон от 11.12.2004 № 159-ФЗ О внесении изменений в Федеральный закон «Об общих принципах организации законодательных (представительных) и исполнительных органов государственной власти субъектов Российской Федерации» и в Федеральный закон «Об основных гарантиях избирательных прав и права на участие в референдуме граждан Российской Федерации». Аюдар Инфо. URL: https://www.audar-info.ru/na/editArticle/index/type_id/1/doc_id/2627/release_id/8793/
42. Федеральный закон от 18.05.2005 N 51-ФЗ «О выборах депутатов Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации» (с изменениями и дополнениями) (утратил силу). База документов информационно-правовой системы ГАРАНТ.
URL: <https://base.garant.ru/12140155/>
43. Федеральный закон от 23 мая 2015 г. N 129-ФЗ «О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации». RG.RU. URL: <https://rg.ru/documents/2015/05/26/fz129-dok.html>
44. Цурканова І. Комплексний політичний аналіз вторгнення Росії в Україну. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. Вип. 1 (61). С. 113–120.
URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/political/article/view/2069/2466>
45. Шипунов Г. Реформа федеративного устрою Росії в контексті становлення моноцентричного політичного режиму Президента В. Путіна. *Львівський національний університет імені Івана Франка. Серія міжнародні відносини*. 2007. С. 189–197. URL: <https://nasplib.isoftware.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/91813429-cc6d-4c8f-96b4-37db37a29696/content>
46. ЮКОС. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/ЮКОС>

47. Як путінський режим вправно маніпулює масовим поширенням брехні. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3906735-ak-putinskij-rezim-vpravno-manipulue-masovim-posirennam-brejni.html>
48. Як Путіну обнуляють президентські строки і що це все означає. BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-51820782>
49. Якими можуть бути відносини Заходу та Росії в майбутньому? Свідомі. URL: <https://svidomi.in.ua/page/yakymy-mozhut-but-y-vidnosyny-zakhodu-ta-rosii-v-maibutnomu>
50. Ярмоленко В. Нова редакція концепції зовнішньої політики Росії. *Національний інститут стратегічних досліджень*. С. 1-5. URL: - https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-04/analiz-zmistu-novoi-redaktsii-kontseptsii-zovnishnioi-polityky-rf_04042023.pdf
51. Ярмоленко В. Оцінки зміни зовнішньополітичної парадигми Росії *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2022. С. 1-4. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-08/yarmolenko.pdf>
52. Aggravation of «russia-NATO» military confrontation. Center for Countering Disinformation. URL: <https://cpd.gov.ua/en/articles-en/aggravation-of-russia-nato-military-confrontation/>
53. Belligerent and Beleaguered: Russia After the War with Ukraine. Carnegie Endowment for International Affairs. URL: <https://carnegieendowment.org/research/2026/03/russia-ukraine-postwar-divided-european-security>
54. Freedom in the World 2025: Russia. Freedom House. URL: <https://freedomhouse.org/country/russia/freedom-world/2025>
55. Is civil society still alive in Russia? SCEEUS. URL: <https://sceeus.se/publikationer/is-civil-society-still-alive-in-russia/>
56. Relations with Russia. NATO. URL: <https://www.nato.int/en/what-we-do/partnerships-and-cooperation/relations-with-russia>
57. Russia suffers biggest global fall in the Democracy Index following its invasion of Ukraine. Economist Intelligence Unit. URL: <https://www.eiu.com/n/russia->

[suffers-biggest-global-fall-in-the-democracy-index-following-its-invasion-of-ukraine/](#)

58. Russia's Accusation of U.S. NATO Expansionism from 1989 to 2025: The Broken Promises Narrative Today. Atlas Institute for International Affairs. URL: <https://atlasinstitute.org/russias-accusation-of-u-s-nato-expansionism-from-1989-to-2025-the-broken-promises-narrative-today/>
59. Russian Federation Ceases to be a Member of the CoE. Eucrim. URL: <https://eucrim.eu/news/russian-federation-ceases-member-of-coe/>
60. The World Reacts to Russia's Invasion of Ukraine. Lawfare. URL: <https://www.lawfaremedia.org/article/world-reacts-russias-invasion-ukraine>
61. UN General Assembly demands Russian Federation withdraw all military forces from the territory of Ukraine. EEAS. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/un-general-assembly-demands-russian-federation-withdraw-all-military-forces-territory-ukraine_und_en
62. War in Ukraine. Global Conflict Tracker. URL: <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/conflict-ukraine>